

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1947.

Första kammaren.

Nr 13.

Fredagen den 21 mars förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Herr *Hagman* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag före kl. 2 eftermiddagen utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 på aftonen.

Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 57, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag under försvarets fonder för budgetåret 1947/48.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1947 den 21 mars sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av en kommitterad för tryckfrihetens vård efter avlidne biskopen T. J. E. Andræ; och befanns efter valets slut därtill hava blivit utsedd professorn Nils Gabriel Ahnlund med 16 röster.

John Björck.

Axel Lindqvist.

Nils Herlitz.

K. A. Ryberg.

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till förordnande för den valde.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 191, angående medgivande att ytterligare överskrida viss anslagspost i pensionsstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1946/47.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedan nämnda motioner:

nr 235, av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 236, av herr *Arrhén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 237, av herr *Aman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1947/48; samt

nr 238, av herr *Heüman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1947/48.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 239, av herr *Sundberg, Carl*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om virkesmätning, m. m.; och

nr 240, av herr *Andersson Gustav Emil*, m. fl., i samma ämne.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Berg, Robert*, och herr *Petersson* väckta motionen, nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas m. m.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet den av herr *Aman* m. fl. väckta motionen, nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m.

På framställning av herr talmannen beslöts att de på föredragningslistan upptagna, endast en gång bordlagda memorialen skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 13, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsbidrag till skogsvårdsstyrelsernas verksamhet, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 14, angående remitterande till annat utskott av två till jordbruksutskottet hänvisade motioner om utformningen av de förslag, som föranledas av 1942 års jordbrukskommittés betänkande, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckta motioner om upphävande av bestämmelserna i 1823 års cirkulär angående kyrkovaktares utväljande; och

nr 5, anledning av väckt motion om utredning och förslag angående gift kvinnas medborgarrättsliga ställning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1947/48 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—47.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 48.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1947/48 anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att under nämnda budgetår av anslaget använda ett belopp av högst 500 000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelse från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hage* m. fl. (I:81) och den andra inom andra kammaren av herr *Gavelin* m. fl. (II:145), i vilka hemställts, att riksdagen måtte — utöver vad som föreslagits i statsverkspropositionen — anslå ett reservationsanslag av 3 miljoner kronor eller det mindre belopp, som kunde anses behövt, för att efter de riktlinjer, som i motionen antytts, eller på annat sätt åstadkomma en provisorisk skatteutjämning i första hand till fördel för de hårdast skattetyngda kommunerna i landet,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Velander* och *Ragnar Bergh* (I:184) och den andra inom andra kammaren av herr *Stattin* m. fl. (II:272), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till förnyad utredning upptaga frågan om den allmänna utjämningen av det kommunala skattetrycket, varvid de i motionen framförda synpunkterna borde beaktas, samt förelägga 1948 års riksdag förslag i ämnet.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt

A. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:81 och II:145 till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1947/48 anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1947/48 av anslaget använda ett belopp av högst 500 000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelse från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd;

B. att motionerna I:184 och II:272 ej måtte till någon riksdagen åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet beträffande de likalydande motionerna I:81 och II:145 anført bland annat följande:

»Det mycket höga skattetryck, som förekommer i åtskilliga kommuner, är enligt utskottets mening en mycket allvarlig företeelse. Den utsträckning, i vilken den extra skatteutjämningen för närvarande beviljas, har emellertid till resultat, att merutgifter, som beslutas i vissa kommuner, komma att helt bestridas av statsmedel, vilket icke utgör någon sporre för den kommunala sparsamheten. En ytterligare utvidgning av ramen för de extra skatteutjämningsbidragen genom deras utnyttjande för nedbringande av det beräknade skattetrycket till 14 kronor kan beräknas under nästa år draga en merkostnad av 1 850 000 kronor. Erfarenheterna från den tid, under vilken det beräknade skattetrycket hållits vid högst 15 kronor, giva knappast vid handen att de hårdast skattetyngda kommunerna söka anpassa skattetrycket efter

*Anslag till
bidrag till
skattetyngda
kommuner.*

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)
den lägsta nivå, som statsunderstödet möjliggör. Då en ytterligare ökning av understödet är ägnad att ingiva betänkligheter med hänsyn till återverkningarna på kommunernas finanspolitik har utskottet icke funnit sig kunna tillstyrka det i ovannämnda motioner framlagda förslaget.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Näsström, Wallentheim, Åkerström* och *Jansson* i Kalix ansett, dels att det nyss återgivna stycket av utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Det synnerligen höga skattetryck, som förekommer i åtskilliga kommuner, är enligt utskottets mening en mycket allvarlig företeelse. Det är av denna anledning angeläget, att förslag till ändrade grunder för den kommunala skatteutjämningen utan onödigt uppskov förelägges riksdagen. I avbidan därpå torde, såsom framhållits i förenämnda motioner, i nuvarande läge en provisorisk åtgärd, som föranleder viss lättnad, böra övervägas. Motionärerna synas ha anvisat en utväg, som väl låter sig inpassa i gällande grunder för skatteutjämningen, då de föreslå, att skatteutjämningsbidrag skall lämnas i sådan omfattning, att det högsta beräknade skattetrycket nedbringas från 15 till 14 kronor per skattekrona. Detta förslag kan med hänsyn till utgiftsändamålet ej anses innebära någon mera väsentlig belastning för statsverket. Det av Kungl. Maj:t äskade anslaget bör uppräknas med den beräknade kostnaden för denna jämkning eller med 1 850 000 kronor till 11 850 000 kronor.» dels ock att utskottet bort under A 1 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 81 och II: 145 till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1947/48 anvisa ett förslagsanslag av 11 850 000 kronor.

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande punkt skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. A 1).

Herr **Näsström**: Herr talman! På denna punkt har statsutskottet inte kunnat samlas till ett enhälligt utlåtande, utan jag jämte några andra av utskottets ledamöter ha avgivit en reservation. I anledning därav skall jag be att få säga några ord.

Reservanterna anse, att utskottsmajoritetens utlåtande bör korrigeras på vissa punkter i såväl motivering som kläm. På s. 34 i utskottets utlåtande heter det: »Det mycket höga skattetryck, som förekommer i åtskilliga kommuner, är enligt utskottets mening en mycket allvarlig företeelse.» Vi använda precis samma ordalag i vår reservation. Skillnaden är bara att majoriteten och minoriteten ha dragit olika slutsatser av dessa rader. Vi anse, att om man erkänner att det påpekade förhållandet är en mycket allvarlig företeelse, bör riksdagen också anlägga de synpunkter på frågan som kunna föranledas av detta konstaterande. Finansministern har vid olika tillfällen erinrat om att man i den pågående statskattediskussionen glömmet bort en viktig faktor, nämligen kommunalskatten. Man glömmet, säger han, att för många inkomsttagare, främst de mindre inkomsttagarna, är det inte statskatten, som trycker människorna hårdast, utan kommunalskatten. Det är så riktigt, som det är sagt.

När statsutskottets tredje avdelning behandlade det föreliggande ärendet, beslöt utskottet att infordra vissa uppgifter från finansdepartementet angående de hårdast skattetyngda kommunerna. Det är ett ganska intressant aktstycke att läsa, men det mest intressanta är vad som *inte* står där. De uppgifter, som utskottet inhämtat, gälla främst kommuner i övre Norrland, alltså i Norrbotten. De avse således, vilket kanske är nödvändigt att påpeka, inte min

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

hemkommun. Den har intet som helst skatteutjämningsbidrag, varför jag inte kan beskyllas för att tala i egen sak. Då jag känner till förhållandena i de kommuner, som det här är fråga om, har jag emellertid ansett mig skyldig att med några ord beröra dessa spörsmål.

Man har i dessa kommuner ett skattetryck av ända upp till 28 å 30 kronor, vilket, som väl alla förstå, är en orimligt hög uttaxering. När kommunerna inlämna sina ansökningar om skatteutjämningsbidrag, få ansökningarna först genomgå departementets skärseld. Man granskar dem från alla möjliga synpunkter. Så har också skett med ansökningarna från de sju utvalda kommuner som behandlas i departementets redogörelse. Jag kan emellertid inte dela de synpunkter som departementet framför.

I fråga om Överkalix kommun anför departementet bl. a., att den totala år 1945 beslutade utdebiteringen per skattekrona var 33 kronor 45 öre. Det totala beräknade skattetrycket anges till 30 kronor 39 öre. Skatteutjämningsbidrag har beviljats med 15 kronor 39 öre. Det totala kvarstående beräknade skattetrycket har därigenom nedbragts till 15 kronor. Det beräknade skattetrycket har framkommit genom reducering av den beslutade utdebiteringen med 3 kronor 6 öre. Invånarna i Överkalix måste emellertid i alla fall betala dessa 3 kronor 6 öre, varigenom den faktiska utdebiteringen uppgår till 18 kronor 6 öre per skattekrona.

Departementet tillägger: »Reducering har skett av följande orsaker: Anslag till förvaltningsbyggnad i vad detsamma belöper å tingslokaler har frånräknats; utgifter för byggnadsföretag ha i viss omfattning i stället bort bestridas med lånemedel.» Detta påpekande är naturligtvis i och för sig riktigt. Men vad som inte står i departementets redogörelse är att Överkalix kommun, som omfattar 9 170 invånare, har 1 860 understödstagare. Det innebär att 20 procent av hela invånarantalet i kommunen utgöres av understödstagare, därav 994 barn. Medeltalet understödstagare i rikets samtliga kommuner torde vara 5 å 7 procent av invånarantalet, medan det i Överkalix uppgår till 20 procent. Mot bakgrunden av dessa siffror förstår man kanske orsaken till det höga skattetrycket.

Jag har gjort en ingående undersökning av hur det ligger till med kommunernas finanser över hela landet; det är lätt att göra en sådan undersökning med hjälp av Årsbok för Sveriges kommuner. Det visar sig därvid att landskommunerna i Norrbottens län ha sammanlagt 56 miljoner kronor i tillgångar mot 14 miljoner kronor i skulder. Skulderna uppgå således till 27 procent av tillgångarna. Trots detta förklarar finansdepartementet i fråga om Överkalix kommun, att kommunen borde ha upplånat ytterligare belopp i stället för att öka uttaxeringen. När departementet för invånarna i Överkalix kommer fram till ett beräknat skattetryck av 15 kronor, har departementet skalat bort de utgifter, för vilka man anser att medel borde ha upplånats.

Av departementets inställning skulle man kunna förledas till den uppfattningen, att de kommuner, som departementet här beskyller för att ha utdebiterat medel i stället för att upplåna erforderliga belopp, skulle ha små skulder och stora tillgångar. Men i verkligheten förhåller det sig tvärtom. Landskommunerna i Västerbottens län redovisa 27 procent i skulder i förhållande till sina samlade tillgångar. Motsvarande siffror äro för Västernorrlands län 38 och för Jämtlands län 36 procent. I Västmanlands län är siffran endast 9 procent, Örebro län 16. Värmlands län 22 procent o. s. v. Jag skall inte trötta kammaren med att fortsätta uppräknningen.

De flesta av kammarens ledamöter torde även vara kommunalmän, varför jag inte behöver erinra om att uppgifterna om tillgångarna i olika kommuner kunna vara grundade på subjektiva bedömningar. Man kan ha olika metoder

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

för att uppskatta tillgångarnas värde. Men för skuldbeloppen föreligga exakta siffror. Överkalix kommun har 2 182 000 kronor i tillgångar mot 1 228 000 kronor i skulder. Medan medeltalet för landets kommuner är 15—18 procent i skulder i förhållande till tillgångarna, är motsvarande siffra för Överkalix 59. Man kan således absolut icke påstå, att kommunerna ha underlåtit att upplåna pengar för att i stället uttaxera beloppen. Överkalix kommun har tvärtom lånat upp betydligt mer pengar än medeltalet för rikets kommuner.

Jag anser det nödvändigt att göra dessa påpekanden för att man av departementets redogörelse inte skall få den uppfattningen, att det höga skattestrycket i dessa kommuner ytterst har vållats av en felaktig kommunalpolitik, vilket ingalunda är förhållandet. Kommunalmännen i de kommuner, som det här gäller, tvingas sannerligen att vända på slanten långt mer än vad man behöver göra i rikets övriga kommuner.

Vid riksdagsresan i övre Norrland år 1937 uppvaktades vi vid många tillfällen av representanter för de skattetyngda kommunerna, vilka till riksdagsmännen framförde värdsamma anhållanden om att vi måtte verka för en reducering av den höga kommunalskatten. Jag minns mycket väl att de talesmän, som då företrädde resenärerna, lovade att uppta detta önskemål till behandling snarast möjligt. Det gäller ju här ingen partipolitisk fråga, och jag skulle tro att samtliga resenärer, oavsett vilket parti de tillhörde, voro överens om att man måste få en ändring till stånd för att effektivare hjälpa de skattetyngda kommunerna. Löften om en snar reglering avgåvos således redan vid riksdagsresan år 1937. Trots att snart tio år sedan förflutit sedan dess, har någon nämnvärd reglering av förhållandena på detta område ännu inte kommit till stånd. Invånarna i Överkalix måste således alltjämt betala 15 kronor i effektiv kommunalskatt, vartill i deras fall komma 3 kronor 6 öre, sedan departementet skalat bort de belopp, för vilka man anser att medel egentligen borde ha upplånats.

Det höga skattestrycket i de norrländska kommunerna är beklagligt ur flera synpunkter. De människor, som bo däruppe, ha precis samma känslor som alla andra medborgare i detta land. Det finns ingen enskild person eller kommun som tycker att det är något nöje att behöva tigga andra om hjälp. Man vill helst i görligaste mån försöka stå på egna ben. Men hur tro kammarens ledamöter att man skall kunna få till stånd ett blomstrande näringsliv och en ny företagsamhet i dessa kommuner? Det är orimligt att tänka sig att kunna förmå industrimän och företagare att flytta över sin verksamhet till dessa skattetyngda bygder. Man bävar för de höga skatterna. Staten måste därför genom att lätta deras skattebörda ge dessa kommuner hjälp till självhjälp. Även dessa kommuner äro nödvändiga i det stora folkhemmet — jag använder därvid uttrycket folkhemmet i dess bästa betydelse. Alla kunna vi väl emellertid vara överens om att de människor som bo i dessa bygder äro folkhemmets styvbarn.

Det kan många gånger vara rena slumpen som avgör, var en människa hamnar här i landet. En person kan få sin verksamhet förlagd till Lovö eller Överkalix, utan att det egentligen är annat än slumpen som avgör. Vi reser vanter anse därför att det är nödvändigt att till allvarligt övervägande uppta frågan om hur vi bättre skola kunna hjälpa de skattetyngda kommunerna. Redan år 1943 avlämnade kommunalskatteberedningen ett betänkande i denna fråga. Men ännu har kommunalskatteberedningens förslag icke föranlett någon åtgärd. Det har sagts, att den pågående nya kommunindelningen utgör ett hinder för att nu uppta frågan om hjälp åt de skattetyngda kommunerna. Jag kan emellertid för min del inte finna att den nya kommunindelningen kan utgöra något

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

hinder härvidlag. De skattetyngda kommuner, som man här måste försöka hjälpa, komma säkerligen även i framtiden att bestå som enhetliga kommunbildningar.

I dagens nummer av Dagens Nyheter framhåller landshövding David Hansén i en intervju: »Vi böra gå in för att stödja Tornedalen både ekonomiskt och kulturellt. Det är en landsända med stora utvecklingsmöjligheter, bara de bli tillvaratagna.» Hur skall man då kunna tillvarataga dessa utvecklingsmöjligheter? Jo, statsmakterna måste tillse, att de människor som bedriva sin verksamhet däruppe inte betungas av dessa orimliga skatter.

Herr Fredrik Ström yttrade häromdagen i kammaren, att stockholmarna måste betala 8 kronor i kommunalskatt på grund av den nya källskatteuppbörden, ehuru utdebiteringen i Stockholm egentligen bara är 7 kronor 65 öre. Då källskattesatsen beräknas med jämna krontal, måste skattedragarna i Stockholm inbetala 35 öre per skattekrona för mycket. Detta belopp får sedan inestå hos staten till dess att avräkning sker. Jag medger, att detta förfarande inte är idealiskt, men så tillgår det ju även på alla andra håll i landet. Invånarna i de skattetyngda kommuner, som jag här omnämnt, måste emellertid betala 7 à 10 kronor mer i kommunalskatt än vad invånarna i Stockholm behöva göra. Jag missunnar inte alls stockholmarna deras låga kommunalskatt. Jag önskar bara att alla kommuner i landet skulle kunna pressa ned den kommunala skattesatsen till ett lika lågt belopp. Det är dock ett stort steg mellan 7 kronor 65 öre och 15 kronor.

Häromdagen skrev Dagens Nyheter i en ledande artikel med rubriken »Skatteutsikter för Stockholm» bl. a. följande i anledning av borgarrådet Höglunds förutsägelser om den ekonomiska utvecklingen i huvudstaden under den närmaste tioårsperioden: »För stockholmarnas skattebelastning betyder detta närmast att kostnaderna för räntor och amorteringar undergå en hastig stegring, så att de vid slutet av 1950-talet kunna väntas dra minst 1:50 mera per skattekrona än nu.» Tidningen fortsätter: »Även om ett så väldigt bidrag från kommunen inte blir utkrävt just i det sammanhanget, föreligger en stark tendens i riksdagen att vid skilda lägligheter pressa huvudstadens skatte-tryck.»

Det sistnämnda uttalandet tycker jag är ganska anmärkningsvärt. Det är väl i alla fall inte huvudstadens skattekraft som pressas hårdast, utan det värsta skattestrycket har man i de kommuner som jag nyss talat om.

Jag vet mycket väl, att det är svårt att vinna förståelse i riksdagen för de synpunkter, som jag här gjort mig till talesman för. Jag tror mig också förstå orsaken härtill. Har man inte personlig erfarenhet av svårigheterna att klara finanserna och lotsa sig fram genom alla påfrestningar i de hårt skattetyngda kommunerna i Norrland, kan man helt enkelt inte fatta de svårigheter som kommunmännen där uppe ha att kämpa med.

Utskottsmajoriteten skriver, att man hyser farhågor för att kommunerna skulle kunna missbruka ett högre skatteutjämningsbidrag på så sätt, att möjligheterna att erhålla sådant skulle kunna få återverkningar på kommunernas finanspolitik. Med de tio miljoner kronor, som Kungl. Maj:t här föreslår såsom bidrag till skattetyngda kommuner, kan man emellertid inte bevilja högre skatteutjämningsbidrag än att kommunalskatten pressas ned till 15 kronor. Jag ifrågasätter dessutom, om det kan vara förståndigt av finansdepartementet att under den starka högkonjunktur, som nu råder över hela landet, rekommendera de fattiga skattetyngda kommunerna att upptaga ytterligare stora lån för att täcka kommunernas utgifter. Jag för min del anser, att det vore förståndigare att råda dessa kommuner att under nuvarande högkonjunktur i så stor utsträckning som möjligt täcka sina utgifter genom uttaxering och blott

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

upptaga de ytterligare lån som äro absolut nödvändiga. Kommunerna ha ju redan nu mycket stor skuldsättning, och vi måste tänka på att tiderna kunna bli sämre.

I väntan på de ändrade normer för beviljandet av skatteutjämningsbidrag, som vi hoppas så småningom skola komma, föreslå reservanterna att grunderna för skatteutjämningsbidrag skall kunna lämnas i sådan omfattning, att det högsta beräknade skattestrycket nedbringas från 15 till 14 kronor per skattekrona. Skola dessa kommuner i framtiden kunna klara sig själva, måste de av staten få hjälp till självhjälp. Vi förstå alla, att det främst gäller att hjälpa dessa kommuner på så sätt, att de få ett rikare näringsliv och att industrier och hantverkare slå sig ned i dessa bygder. Först därigenom komma de att få ett sådant skatteunderlag, att skattesatserna bli drägliga. Men vi måste här räkna med en växelverkan. Vi kunna säkerligen aldrig förmå industriföretagare och hantverkare att förlägga sin verksamhet till dessa kommuner, om vi icke först få till stånd en omfördelning av det kommunala skattetrycket.

Vi anse att riksdagen i väntan på ett definitivt förslag till omreglering av det kommunala skattetrycket bör kunna bifalla vår reservation. Vi begära ju endast, att skatteutjämningsbidrag skall lämnas i sådan omfattning att skattetrycket kan nedbringas från 15 till 14 kronor per skattekrona. Härför erfordras att det av Kungl. Maj:t äskade anslaget ökas med 1 850 000 kronor. Detta belopp kan enligt vår uppfattning inte anses vara av en sådan storleksordning, att det skulle vara omöjligt för riksdagen att bevilja det. Skall riksdagen infria sina tidigare löften och skola vi kunna skapa en rättvis fördelning av skattebördan i landet, bör riksdagen följa den linje vi anvisat.

Med stöd av vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Näsgård, Mattsson och Edin.*

Herr Söderkvist: Herr talman! I likhet med herr Näsström har jag fäst mig vid den ordalydelse, som statsutskottet använder, när det motiverar sitt yrkande om avslag på den av herr Hage m. fl. väckta motionen om ökat bidrag till de hårdast skattetyngda kommunerna.

Herr Näsström anförde den första meningen i tredje stycket i utskottets utlåtande på s. 34. Jag skall be att få citera den följande meningen i utskottets utlåtande. Utskottsmajoriteten skriver där: »Den utsträckning, i vilken den extra skatteutjämningsbidrag för närvarande beviljas, har emellertid till resultat, att merutgifter, som beslutas i vissa kommuner, komma att helt bestridas av statsmedel, vilket icke utgör någon sporre för den kommunala sparsamheten.»

Jag måste verkligen fråga, om utskottsmajoriteten har tänkt sig in i på vilket sätt denna ökade sparsamhet skall åstadkommas. Själv tillhör jag i olikhet med herr Näsström en kommun som under många år varit en av de mest skattetyngda i hela Västernorrlands län. Vi ha varit uppe i en kommunalskatt av 31 kronor, vartill kom landstingsskatt med 4 kronor 50 öre och vägskatt med 1 krona 50 öre, d. v. s. en total kommunal beskattning av 37 kronor. Av denna utdebitering gingo 13 kronor 75 öre till fattigvårdskostnader, 3 kronor 50 öre till folkpensioneringen och ett betydande belopp till kostnader för arbetslöshetens bekämpande.

Om man läser ytterligare två meningar framåt i utskottsmajoritetens utlåtande på s. 34, blir man än mer betänksam. Där skriver utskottet nämligen: »Erfarenheterna från den tid, under vilken det beräknade skattetrycket hållits vid högst 15 kronor, giva knappast vid handen att de hårdast skattetyngda kommunerna söka anpassa skattetrycket efter den lägsta nivå, som statsunder-

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

stödet möjliggör. Då en ytterligare ökning av understödet är ägnad att ingiva betänkligheter med hänsyn till återverkningarna på kommunernas finanspolitik har utskottet icke funnit sig kunna tillstyrka det i ovannämnda motioner framlagda förslaget.»

De citerade meningarna verka nästan som en återklang från den tid då personer, som voro tvingade att vända sig till fattigvårdsstyrelserna för att få sitt nödtorftiga uppehälle, brukade mötas av en kall och kärv uppmaning att bättre hushålla med sina tillgångar. Det synes som om utskottet här sätter likhets-tecken mellan de kommuner, som erhålla skatteutjämningsbidrag, och sådana kommuner som sakna förmåga att på rätt sätt sköta sina finanser. För min egen kommuns del tillbakavisar jag bestämt den insinuation, som måste utläsas ur dessa rader i utskottets motivering. Jag tror att utskottet inte har gjort klart för sig, vad det egentligen är som i första hand orsakar de enormt höga utdebiteringarna i de skattetyngda kommuner, som det här är fråga om. Den höga utdebiteringen förorsakas oftast av omständigheter, över vilka de kommunala myndigheterna på intet sätt kunna råda. Som regel torde den höga utdebiteringen bero på att skatteunderlaget är alltför lågt. Om, såsom i min hemkommun, skatteunderlaget under några år sjunker från 55 000 till 16 000 bevillningskronor och skattekraften från i medeltal 11 till 3 bevillningskronor per invånare, är det sannerligen inte rättvist att, såsom utskottsmajoriteten gör, beskylla kommunerna för att inte söka anpassa skattetrycket efter den lägsta nivå, som statsunderstödet möjliggör.

Omöjligheten att följa utskottsmajoritetens råd framstår än klarare, om jag tillägger, att samtidigt som skatteunderlaget i min hemkommun befann sig på den låga nivå, som jag nyss omnämnde, hade enligt det inom kommunen förda socialregistret 33 procent av kommunens samtliga invånare i en eller annan form erhållit hjälp av det allmänna. Jag kan möjligen förstå, att man kan uttrycka sig på det sätt, som statsutskottets majoritet här gör, om man representerar en stad eller industriort med ständigt stigande skatteunderlag. Men man kan sannerligen inte resonera på det sättet, om man har personlig erfarenhet av de oerhörda svårigheter som de skattetyngda kommunerna haft att kämpa med särskilt under depressionsåren på 1930-talet.

Av utskottets utlåtande framgår vidare, att utskottsmajoriteten anser att ökad kontroll bör krävas över det sätt på vilket kommunerna använda de skatteutjämningsbidrag som de erhålla från staten. Men det är ju, såvitt jag kan se, just vad reservanterna föreslå. Ifrån kommunernas sida finns ingenting att invända mot en omläggning av sättet för kontrollen. Men utskottet synes inte heller vara intresserat av ett beslut i sådan riktning.

Då jag för min del anser, att utskottet har tagit alltför lätt på denna allvarliga fråga, ber jag, herr talman, med instämmande för övrigt i vad herr Näsström utförligare har anfört få yrka bifall till den av honom m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr Hage: Herr talman! Detta är min fyrtioförsta riksdag. Jag började redan tidigt under min riksdagsmannabana att syssla med frågan om hjälp åt skattetyngda kommuner, och jag har sökt att fullfölja detta arbete under hela min tid här i riksdagen genom att väcka motioner och på annat sätt. När jag emellertid nu ser resultatet av mitt arbete efter fyrtio riksdagar, blir jag verkligen dyster. Det är nästan så att man till slut skulle kunna bli syndikalist — åtminstone på grund av erfarenheten i denna fråga — ty de hävda ju, att det inte finns möjlighet att få igenom något positivt i riksdagen.

Ty på förevarande område har det beklagligtvis visat sig fullständigt omöjligt att komma fram till något resultat. Det beror måhända främst på, att det

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

i statsutskottet sitter en stor majoritet av representanter från kommuner med ringa skattetryck. Dessa representanter intressera sig naturligtvis inte så mycket för denna sak. Jag talade en gång med en partivän om de hårt skattetyngda kommunernas sorgliga öde. Då svarade han: »Ja, men där uppe bo ju bara lappar!» Jag förstår, att detta kanske på sätt och vis var ett skämt från hans sida, men nog låg det också någonting annat bakom hans yttrande. Man menar helt enkelt, att de människor, som bo i övre Norrland, få klara sig bäst de kunna. Det är ju på alla områden i livet så, att den som inte har skon på sig, inte kan känna var den klämmer. Men invånarna i de skattetyngda kommunerna i Norrland få verkligen känna var skon klämmer! Till och med i en högertidning i Norrland gjorde en gång en skribent gällande, att vi, som representera dessa landsändar, arbeta alldeles för litet här i riksdagen för att hjälpa våra skattetyngda kommuner. Sådan är alltså stämningen där uppe bland *alla* partier.

Men vi ha verkligen gjort vad vi kunnat under årens lopp för att få till stånd en förnuftig lösning på detta problem. Men efter allt vårt arbete föreligger nu ett utlåtande från statsutskottet, som är oerhört fränt skrivet — ja, jag måste verkligen säga, att statsutskottets föreliggande utlåtande är mera fränt skrivet än vad som brukar komma från det hållet. Samtidigt utgör utskottets uttalande ett slags *strafftal* mot de skattetyngda kommunerna för att de inte klara sina finanser bättre. Man antyder, att om man skulle bevilja de skattetyngda kommunerna mera hjälp, skulle inte detta stimulera dem till krafttag för att bringa ned sina kostnader och *spara*. Men hur tro herrarna, att man skall kunna spara i en sådan kommun som t. ex. Karesuando? I många år har man där haft blott 3,9 skattekronor per invånare. Om dessa skattetyngda kommuner skola kunna fylla de anspråk, som statsmakterna ställa på dem i fråga om sociala åtgärder och en viss kommunal minimistandard, kunna de absolut inte spara någonting. Kommunerna måste ge ut ett visst antal kronor för sociala ändamål, och när antalet skattekronor är så ringa, måste det bli en oerhörd belastning på varje skattebetalare i kommunen.

De två föregående talarna ha i stor utsträckning redan framfört vad jag tänkt säga i denna sak. Jag vill emellertid därutöver erinra om, att statsutskottet för en del år sedan kom med ett utlåtande, som var betydligt mera sympatiskt än det nu föreliggande. Vid 1943 års riksdag avlämnade jag en motion liksom i år om en provisorisk skatteutjämning till de hårdast skattetyngda kommunerna. I anledning av den motionen förklarade statsutskottet i sin tur, att utskottet förutsatte, att behandlingen av skatteutjämningsfrågan i göriligaste mån skulle påskyndas. Sedan har emellertid statsrådet Wigforss sagt ifrån, att detta kommer att ta ganska lång tid i anspråk och att det ännu inte är möjligt att genomföra en definitiv skatteutjämning. I statsutskottets nu föreliggande utlåtande anföres också någonting liknande. Så vitt jag kan förstå, kunna vi således såsom ett faktum slå fast, att det kommer att dröja ännu många år, innan dessa skattetyngda kommuner verkligen få en effektiv hjälp från staten. Men då kan man väl inte bara rycka på axlarna och säga till våra fattiga kommuner, att de få vänta. För varje dag som går blir det svårare för dem. Om en löntagare förflyttas till en av dessa kommuner med dess höga skatter, söker han komma därifrån så fort som möjligt. Befattningshavare, som eventuellt stå i tur att vinna befordran dit, söka helt enkelt inte befattningen, därför att den ökning i lönen, som vederbörande kan få, helt och hållet slukas av de höga skatterna.

Vi måste verkligen söka göra någonting åt den här saken redan nu. När det nu gäller den föreliggande reservationen kanske man invänder, att den åstadkommer en ökad skattebelastning för alla medborgare i riket på sammanlagt

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

1,8 miljoner kronor. Ja, det gör den visserligen, men det bör observeras, att i år har den uttaxering, som tidigare skett för skattetyngda kommuner, föreslagits minskad från 16 miljoner kronor till 10 miljoner kronor. Om vi av dessa besparade 6 miljoner kronor nu bifalla reservationen och därmed anslå ungefärligen 1,8 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit till ytterligare hjälp åt skattetyngda kommuner, spara vi i alla fall 4,2 miljoner kronor i förhållande till vad som tidigare anslagits av riksdagen. Jag tycker, att även detta talar för, att vi nu böra göra något för att hjälpa dessa kommuner. Förhållandena i dessa bygder bli allt mera olidliga, om ingenting åtgöres. Vi böra väl i alla fall kunna åstadkomma ett *provisorium*, under avvaktande av den slutliga skatteutjämningen.

Min kamrat på norrlandsbänken, herr Velander, har sökt angripa dessa problem på ett annat sätt. Han har föreslagit, att riksdagen skulle göra ett uttalande om att vid nästa års riksdag bör framläggas ett förslag om något slags skatteutjämningsreglering, antingen som ett provisorium eller som en anordning, avsedd att bli bestående. Men även *den* tanken har statsutskottet definitivt gått emot; utskottet vill inte vara med om herr Velanders förslag. Såvitt jag förstår, vill utskottet inte alls ge dessa kommuner någon hjälp eller någon lättnad i dagens läge. Och inte heller ställer utskottet i utsikt, att en definitiv skatteutjämning kommer att åstadkommas förrän om många år.

Om man talar med folk uppe i dessa nordliga bygder om denna kommunala skattetunga och statsmakternas bristande intresse att göra något för att hjälpa dem, får man en stark känsla av hur stor förbittringen är. Det verkar emellertid, som om man från riksdagens och de olika partiernas sida inte hade något intresse för människorna där uppe. »Det är bara lappar», säger man. Detta är, som var och en förstår, icke riktigt, men även *om* så vore, lapparna äro också svenska medborgare, vilkas intressen böra tillgodoses!

Jag ber med denna korta motivering att få yrka bifall till den av herr Näsström m. fl. avgivna reservationen.

Herr Velander: Herr talman! Det förefaller mig, som om det här skulle bli en synnerligen norrlandsbetonad debatt. Jag skall försöka att inte bli alltför långrandig — det har ju inte heller de föregående talarna varit.

Dessa talares inlägg ha, såvitt jag förstår, utgjort en kritik av de nu gällande grunderna enligt 1927 års förordning i fråga om skatteutjämningen till de skattetyngda kommunerna. När man alltså hänvisar till särskilda fall, där man i skatteutjämningsväg inte kommit längre ned än till ett skattetryck av 15 kronor respektive 18 kronor, utgår jag ifrån att detta förhållande inte bottnar i någon negativ inställning från de myndigheters sida, som fastställa skatteutjämningsbidragen, d. v. s. i sista hand Kungl. Maj:t, utan att Kungl. Maj:t har besjålats av en önskan att komma till så rimliga resultat som möjligt. Men i det fall, som herr Näsström särskilt tog sikte på, och i liknande är det med nu gällande bestämmelser inte möjligt att komma längre. Detta betyder, att om man skall angripa ifrågavarande problem, bör man ta sikte på en ändring av grunderna för skatteutjämningen. Jag frågar mig då, huruvida det är detta, som varit det mest framträdande och det viktigaste spörsmålet för reservanterna. Reservanterna ha inte, såvitt jag kunnat utläsa ur reservationen, velat lämna något nämnvärt stöd åt den motion eller de motioner, som tagit sikte på just ett åvägabringande av nya eller förändrade grunder för skatteutjämnigen. I reservationen återfinnes visserligen en sats med en antydning i den riktningen, men reservanterna ha inte velat befordra det yrkande, som motionsvis har ställts, på det sättet att de upptagit detsamma i reservationens kläm.

Det förhåller sig ju så, att vid tiden för krigsutbrottet och under åren

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

närmast dessförinnan sysselsatte man sig mycket just med frågan om en allmän utjämning av det kommunala skattetrycket. Man ansåg detta vara en ytterst angelägen åtgärd. I ämnet förelåg redan år 1943 ett förslag från kommunalskatteberedningen, och det förslaget gjordes till föremål för remiss i vanlig ordning. Men sedan har förslaget, såvitt man förstätt, legat mycket lugnt och stilla i finansdepartementet. Det har inte försports, att det har ägnats något intresse åt att föra förslaget vidare. Man har möjligen i något sammanhang skyntat den meningen att ett angripande av skatteutjämningsproblemet skulle förutsätta ett ståndpunktstagande till den kommunala indelningen. Arbetet på en ny kommunindelning har dock nu fortskridit så långt, att man kan få en föreställning om hur kommunerna i stort komma att undelas i framtiden. Det förefaller som om man inte skulle behöva någon ytterligare kännedom i det hänseendet för att kunna ta ståndpunkt till frågan om nya och rimligare grunder för skatteutjämningen.

Jag beklagar, att denna fråga alldeles kommit bort ur diskussionen under de senare åren. Om statsrådet och chefen för finansdepartementet varit närvarande i kammaren, skulle jag ha vädjat till honom om ett uttalande hur det egentligen ligger till med skatteutjämningsfrågan i hans departement.

Utskottet är, som redan sagts, mycket negativt inställt till de motioner, som här föreligga. Utskottet skjuter framför sig bl. a. en antydan om att skatteutjämningen skulle på något avgörande sätt sammanhånga med frågan om socialvårdens ordnande. Jag skulle vara intresserad av att någon representant för statsutskottet ville klargöra, vad som menas med detta. Menar statsutskottet, att man för att ge sig i kast med skatteutjämningsproblemet skall avvakta ett realiserande av vårt stora socialvårdsprogram, sådant det hitintills har fixerats och med hänsyn till utformningen därav i fortsättningen? I så fall förstår jag inte, när vi skulle kunna förvänta ett förslag beträffande den kommunala skatteutjämningen. Jag inser mycket väl, att man genom en effektivisering av socialvården kan nå en lättnad i det kommunala skattetrycket. Men det är inte det vi tala om nu. Vi tala inte om ett nedbringande av det kommunala skattetrycket överlag, utan om en utjämning av olikheterna i skattetryck kommunerna emellan. Dessa olikheter eliminerar man inte genom att slå in på vissa vägar mot en allmän sänkning av det kommunala skattetrycket. Men jag misstänker, att det inte blir så lätt att få någon upplysning om vad utskottet egentligen menar!

Utskottet anser, att det inte finns anledning att göra någon framställning i ämnet nu, därför att Kungl. Maj:t »torde» ägna de här sakerna det intresse, som kan befinnas nödigt, och att beredningens förslag väl i sinom tid kommer att föreläggas riksdagen. Jag anser tvärtom, att med hänsyn till det läge, vari skatteutjämningsfrågan kommit, hade det funnits stor anledning att söka påskynda frågans behandling. Jag kan därför, herr talman, inte underlåta att yrka bifall till den motion, som framburits av mig i denna kammare, och den därmed lika lydande motionen nr 272 i andra kammaren.

Jag skall tillåta mig ett par ord också om den föreliggande reservationen. Jag kan instämma i det mesta av vad de två första talarna yttrade. Jag har i stort sett samma inställning som de, och jag är angelägen om att de hårt skattetyngda kommunerna, var de än ligga i detta land, skola få någon lindring i den kommunala skattebördan. Jag frågar mig emellertid — och detta därför, att jag måhända inte fått det rätta greppet om herr Hages motion och kanske inte heller om den föreliggande reservationen — om man verkligen når det resultat, vartill reservanternas syfta, om riksdagen nu anvisar 1 850 000 kronor att användas för nedbringande av skattetrycket i de mest skattetyngda kommunerna från 15 kronor till 14 kronor. Jag är något oviss på den punkten.

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

I herr Hages motion säges det nämligen uttryckligen, att nedbringandet av skattetrycket i angiven omfattning skall ske med tillämpning av grunderna i 1927 års förordning. Jag måste utgå ifrån, att med tillämpning av de grunderna har man från Kungl. Maj:ts sida redan sökt att lätta skattetrycket så långt som möjligt. Vidare är det väl så, att om man följer reservationens linje, resulterar det blott i ett provisorium, och detta provisorium kommer att medföra något slags ny schablon vid sidan av den, som redan gäller, när i anslutning till 1927 års förordning skatteutjämningsbidragen skola utmätas.

Herr Näsström berörde särskilt en kommun, där antalet understödstagare utgjorde mellan 1 800 och 1 900, och anförde i anslutning därtill, att detta var den huvudsakliga anledningen till den hårda utdebiteringen i den kommunen och att man måste söka nå ett bättre läge för den. Det ligger emellertid så till, att enligt gällande förordning har man möjlighet att bevilja ett skatteutjämningsbidrag, som medför, att kommunens sammanlagda utgifter för kyrka, skola, fattigvård och barnavård nedgå till 5 kronor 50 öre för skattekrona. Längre har man inte rätt att gå. Jag vet ju inte hur det ligger till i det fall, som herr Näsström här inriktat sin kritik mot, men jag tänker mig, att man verkligen har sökt att komma denna gräns så nära som möjligt.

Det är ur antydda synpunkter, herr talman, som jag känner mig något oviss om vad resultatet kan bli av ett bifall till reservationen. Då jag emellertid är angelägen om att vi skola komma till åtminstone något resultat, vill jag med fasthållande av mitt yrkande om bifall till av mig m. fl. väckta motioner stödja reservationen.

Herr **Karlsson Gustaf**: Herr talman! Det gäller nu ett anslag på 10 miljoner kronor till skatteutjämning. År 1946 behövdes det i runt tal 13 900 000 kronor för detta ändamål. Minskningen beror på den förbättring av konjunkturer, som vi märka på åtskilliga håll. Många kommuner ha kommit ned till en så låg utdebitering, att de inte längre kunna komma i fråga till skatteutjämningsbidrag.

De tvenne grupperna av motionärer i denna fråga ha nu framlagt sina synpunkter. Den ena gruppen, som representeras av herr Hage och som understöddes av reservanterna, siktar på att sänka gränsen för rätt till skatteutjämningsbidrag från nuvarande 15 kronor till 14 kronor. Man har räknat ut att detta, som skulle betyda en merkostnad av 1 850 000 kronor, skulle medföra en lättnad för många kommuner och ingen kan ju förneka det. Men det är inte det saken egentligen gäller, ty kärnpunkten är ju, att man skall kunna åstadkomma större rättvisa de olika kommunerna emellan. Lika väl som 15-kronorsstrecket kan anses vara för högt och drabba orättvist, kan detta vara fallet med 14-kronorsstrecket.

Såsom kammarens ledamöter erfarit, när de ha studerat handlingarna, ligger kommunalskatteberedningens betänkande på Kungl. Maj:ts bord allt sedan år 1943. I detta betänkande behandlas den mycket svåra skatteutjämningsfrågan. Beredningen har angivit nya grunder för skatteutjämning, den har bl. a. tänkt sig, att kommunernas ekonomiska bärkraft skulle mätas i antalet skattekronor per invånare, och man väntar nu på genomförandet av bland annat denna princip.

Jag kan instämma med de talare, som hoppas att Kungl. Maj:t snarast skall ta upp frågan, och jag tror, att jag kan göra det på hela utskottets vägnar.

När utskottet, såsom här har sagts, varit en smula fränt i sin skrivning, så beror det på vad man vill lägga in för mening i ordalydelsen av utskottets betänkande. Utskottet har inte haft någonting annat i tankarna än kommunalskatteberedningens förslag, som man ju ändå först måste ta upp till gransk-

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)
ning innan man härvidlag kan åstadkomma någon större rättvisa, och vidare har utskottet inte alldeles kunnat komma ifrån att tala om det förhållandet, att justeringar i ansökningarna ha måst göras inom finansdepartementet.

Utskottets utlåtande är alltså, förklara talarna i denna debatt, onödigt fränt. Jag kan gärna medge, att jag för min del kunde ha godkänt ett utlåtande av en annan lydelse. Men de flesta av kammarens ledamöter veta ju hur det egentligen går till i ett utskott. Det kan förekomma olika nyanser i meningarna, och man har att jämka ihop dessa nyanser så att man inte lägger fram alltför söndertrasade utlåtanden.

För min personliga del skulle jag, som sagt, ha kunnat tänka mig en annan skrivning. Och jag vill tillägga, att hade reservanterna redan vid ärendets behandling i utskottet trängt in i problemet och kunnat lägga fram något alternativ till motivering, så hade resultatet kanske blivit ett annat. Men vid den tidpunkten hade de, som stå för reservationen, inte tänkt igenom saken ordentligt. De bara förklarade, att utlåtandet icke var riktigt skrivet, men när vi frågade, hur de ville att det skulle utformas, hade de intet alternativ att komma med.

Så gick det till i utskottet, men sedan ha de tydligen stängt in sig i sin kammare och närmare funderat på saken. Och jag säger öppet, att jag i långa stycken kan godkänna, vad reservanterna ha skrivit. Jag kan göra det så mycket hellre, som det finns skattetyngda kommuner alldeles i närheten av min bostadsort. I den landsända, där jag bor, ha vi minsann fått känna på vad arbetslöshet och svår fattigvårdstunga vill säga. Flera kommuner ha dragits med en utomordentligt hög kommunalskatt, och i några är skattetungan fortfarande alltför tryckande.

Men då man nu skall ge sig in på ekonomiska problem, måste man väl sträva efter att åstadkomma en lösning, som har en fast och bärig grund. Den enda bäriga grunden är, att finansdepartementet tar upp kommunalskatteberedningens förslag och prövar, om det kan vara genomförbart, eller gör den överarbetning, som kan vara nödvändig med hänsyn till kommunsammanslagning och annat som har aktualiserats sedan beredningen år 1943 framlade sitt förslag.

Såsom jag sade nyss har utskottet inte heller kunnat undgå att ta intryck av innehållet i de ansökningar om skatteutjämning, som kommit ifrån de skattetyngda kommunerna. Vederbörande avdelning inom utskottet har gjort en undersökning i detta avseende. I den av herr Hage med flera väckta motionen har angivits en hel rad av kommuner med en mycket svår skattetunga. Vi valde ut sju av dessa kommuner och undersökte orsaken till att den totala utdebiteringen per skattekrona inte stämde överens med det beräknade skattetrycket. Det blev en rätt stor differens, åtminstone i flera fall.

Det befanns exempelvis, att Piteå landskommun år 1945 hade en total utdebitering av 22 kronor 35 öre per skattekrona, och när departementet fått friserat förslaget, kom man fram till ett beräknat skattetryck av 17 kronor 11 öre. Bland annat visade det sig, att man hade beräknat det belopp, som skulle inflyta på folkskolans stat, 100 000 kronor för lågt, vilket också länsstyrelsen i Norrbottens län hade fäst uppmärksamheten på. I Jokkmokks kommun hade reducering skett av följande orsaker. Där hade man tagit upp tingshuskostnader, där hade man anslagit medel till en kassaförslagsfond, och där hade man utfört nybyggnader och en del andra arbeten, vilka i viss omfattning efter nu gällande praxis och regler skulle ha bestritts med lånemedel. I en annan kommun hade man också anslagit medel till kassaförslagsfond, man hade utfört en del arbeten, inköpt tomtmark o. s. v. och direkt utdebiterat medel därför.

Jag skall inte uppehålla tiden med att ange kommuner efter kommun, men sådant är det faktiska läget. Det är ekonomiska realiteter, som man inte kan

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

komma förbi, och det är därför som utskottet funnit sig föranlåtet att avstyrka motionerna. Men när utskottet konstaterar, att det i vissa kommuner höga skatte-trycket är en allvarlig företeelse, vill utskottet — åtminstone vill jag det personligen — däri lägga in den meningen, att denna allvarliga företeelse bör undanröjas så snart som möjligt, och därför riktar jag mig nu också till finansministern med en begäran, att han skall ta upp detta problem. Jag bytte några ord med finansministern vid debattens början, och jag tar fasta på hans uttalande då, såsom han uttryckte saken: »Vi måste i departementet ta upp detta problem och se till att vi få det löst!»

Med hänsyn till detta och med hänsyn till den motivering, som utskottet har anfört, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Anderson, Gustaf Iwar*.

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! Jag kan fatta mig ganska kort i denna debatt, eftersom mina slutsatser sammanfalla med dem, som min medmotionär, herr Velander, kommit till.

Jag skulle vilja karakterisera skillnaden mellan den motion, som vi bägge ha burit fram i denna kammare, och den som har väckts av herr Hage med flera, på det sättet, att medan vi ha velat, att man äntligen skulle ta upp frågan om den interkommunala skatteutjämningen till en definitiv prövning, syfta de andra motionärerna till en provisorisk lösning, alltså en lösning i avvaktan på den slutliga omprövning som skall ske. Det förefaller, som om yrkandet i vår motion, att denna fråga äntligen skall tas upp till definitivt avgörande, är mycket väl befogat. Kommunalskatteberedningen kom med sitt betänkande och förslag år 1943, och nu skriva vi 1947. Det sannolikt flitiga finansdepartementet sysslar med mångahanda saker, men inte med den här, och frågan är, hur länge vi egentligen skola vänta. För varje riksdag aktualiseras kravet — jag använder ordet kravet — på att frågan om det kommunala skattetrycket skall tas upp.

Här i landet blir det mer och mer på det sättet, att det inte är kommunerna själva som bestämma sina utgifter, utan statsmakterna besluta i betydande grad, vilka utgifter som kommunerna skola ha. Men kommunerna äro fortfarande i betydande omfattning uttaxeringsenheter för de av statsmakterna bestämda utgifterna. Det är väl uppenbart, att man inte i längden kan hålla fast vid den gamla tolkningen, att vissa statliga uppgifter äro »delegerade» till kommunerna och fasthålla vid den nuvarande uttaxeringsfördelningen, utan vi måste väl ändå komma därtill, att i den mån Kungl. Maj:t eller riksdagen beslutar en utgift, skall uttaxeringsenheten bli åtskilligt mera vidgad än den för närvarande är. Ju mera staten på sätt som har skett under senare år bestämmer över och råder över kommunernas utgifter, desto mera aktualiseras denna fråga. Därför förefaller det mig, som om vårt yrkande, att Kungl. Maj:t till förnyat övervägande skulle uppta denna fråga, är mycket väl befogat.

Det är en fullständigt orimlig ståndpunkt man har kommit till beträffande finansieringen av socialvård, skolväsen och en hel del andra utgifter. Det ställes praktiskt taget samma krav eller i varje fall likartade krav på de olika kommunerna, men medan en kommun kan ha ett skatteunderlag på 20—25 skattekronor per innevägnare, kunna andra kommuner ha 3, 4 eller 5 kronor. Då drabbas den kommun hårdare, som har det svagare skatteunderlaget. Det går inte att handla på det sättet i längden. Man kunde försvara den ståndpunkten, när kommunerna själva hade mera att säga till om beträffande sina utgifter än de nu ha.

Jag kommer som herr Velander till den uppfattningen, att ett bifall till vår

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

motion hade varit sakligt betingat av situationen. Jag är också liksom herr Velander tveksam, om ett bifall till herr Hages m. fl. motion kan leda till något som kan praktiskt tillämpas. Möjligen skulle man kunna åberopa den passus i skatteutjämningsförordningen, som talar om att då »synnerliga skäl äro», kan man gå vid sidan av de vanliga reglerna.

Även om det kanske ser en smula demonstrativt ut, kommer jag som sagt till samma slutsatser som herr Velander. I första hand önskar jag stödja vår motion. Skulle det inte lyckas, önskar jag stödja herr Näsströms m. fl. reservation.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det råder inte något tvivel om att den här frågan är en synnerligen allvarlig fråga. Jag tror inte — och i det fallet kan jag tydligen stödja mig på den ena gruppen av motionärer — att det är den riktiga vägen att på detta sätt plötsligt kasta in närmare två miljoner i skatteutjämningsbidrag. Hela frågan är så pass debatterad, att alla veta, hur otillfredsställande denna väg är. Man måste försöka andra vägar.

Ju mera jag under de sista åren kommit att syssla med statsbeskattningen, desto klarare har det framstått, att det är frågan om kommunalbeskattningen som för största delen av skattebetalarna är den viktigaste. Där kommer naturligtvis frågan om de skattetyngda kommunerna med, och i den mån jag har möjlighet att göra någonting, vill jag undersöka, om man här kan komma fram till ett resultat.

Sammankopplingen av frågan om skatteutjämnings och hela det stora kommunalskattespoersmålet har naturligtvis framkallat mycken tveksamhet om hur man skall bära sig åt. Kommunalskatteproblemet omfattar en mängd frågor, som inte på samma sätt äro pressande, och man kanske också kan säga, att en del av de lösningar som föreslagits inte längre ha samma aktualitet som tidigare. Det är därför mycket möjligt, att man kan löskoppla frågan om skatteutjämnings eller överhuvud taget en lättnad för kommunerna i beskattningen från andra delar av kommunalskattereformen.

Men alla sådana lösningar gå, såsom var och en vet, ut på att staten skall släppa till större delen av de nödvändiga medlen, alltså att staten skall öka sina utgifter. Man kan naturligtvis säga, att detta inte innebär någon ökning av den börda, som vilar på skattebetalarna i gemen, eftersom det som tas ut mera i statsskatt kan tas ut mindre i kommunalskatt. Men i praktiken är det inte så enkelt att säga, att eftersom man lättar för kommunerna, kan man öka statsbeskattningen. Därför kan jag i detta ögonblick inte yttra mig om, hur hastigt eller hur långt man kan komma fram på denna väg. Men om det överhuvud taget kommer att finnas möjligheter att under de närmaste åren få ned skattetrycket utöver den sänkning, som kan komma i fråga beträffande statsbeskattningen, är det nog enligt min mening bäst om man kan finna en väg, som leder till en sänkning av kommunalbeskattningen. Därav följer också, att jag inte tycker att det finns tillräcklig anledning att gå med reservationerna, som bara föreslå en ökning av statsanslaget.

Herr **Hage**: Herr talman! Vid något tillfälle, då det nu föreliggande kommittéförslaget om statsskatterna behandlades, framkastade en medlem av denna kammare, som deltagit i kommittéarbetet — det var herr Sjö Dahl på göteborgsbänken — den tanken, att om man genom statsskatten toge ut mera än som behövdes för statens ändamål, skulle man kunna använda överskottet för att hjälpa de skattetyngda kommunerna. Detta var ett mycket förnuftigt yttrande. De två problemen ha ett visst sammanhang, vilket också finansministern i sitt anförande var inne på, och för ett mycket stort antal kommuner är

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

naturligtvis en nedsättning av kommunalskatten av ofantligt mycket större betydelse än en nedsättning av statsskatten.

Det är även från dessa utgångspunkter, som det snarast bör göras någonting för de skattetyngda kommunerna. Herrar Velander och Bergh ha trott, att man snabbare kan nå ett resultat genom att få till stånd ett riksdagsbeslut, som innebär en begäran, att Kungl. Maj:t skall fortast möjligt lägga fram kommunalskatteberedningens förslag, som ju också innehåller förslag om skatteutjämning mellan kommunerna. Vad finansministern nu yttrade ger mig anledning att tro, att förslaget naturligtvis kommer, men inte inom den närmaste tiden. Att det inte så snart är att vänta erkännes också på sätt och vis även i statsutskottsutlåtandet, för vilket herr Karlsson talade. Han sade, att han gärna såg, att det så fort som möjligt framlades ett förslag. Men det är att märka, att i det utlåtande, som herr Karlsson skrivit under, talar man också om hur svårt det är på grund av reformens omfattande natur att få fram förslaget. Statsutskottets majoritet har alltså enligt min mening erkänt, att det är troligt, att förslaget inte kommer fram på många, många år. Och därför äro vi, som begära en provisorisk anordning, inne på en mera fruktbar väg. Vore man övertygad om att det definitiva förslaget om skatteutjämning komme fram nästa år eller året därpå, skulle jag avstå från mitt yrkande. Men det är sorgligt nog så, att man kan få vänta tre till fyra år, kanske ännu längre, innan förslaget framlägges. När man erkänner, att ett förslag inte kan komma fram förrän efter lång tid, och pressande förhållanden för vissa medborgare nödvändiggöra, att man hjälper dem redan *dessförinnan*, är det inte ovanligt inom vår lagstiftningspraxis, att man under tiden till framläggandet går med på *provisoriska* bestämmelser, till dess det definitiva förslaget går igenom. Det ha vi gjort flera gånger i olika slag av lagstiftning.

Jag skall inskränka mig till detta och vill blott tillägga, att jag skulle vara mycket glad och tacksam, om åtminstone den ena kammaren ville bifalla reservationen.

Herr Näsström: Herr talman! Herr Velander säger, att reservanterna inte nämnvärt stödjade den motion han har varit med om att väcka. Jag vill då påpeka, att vi ha skrivit på följande sätt i vår reservation: »Det är av denna anledning angeläget, att förslag till ändrade grunder för den kommunala skatteutjämningen utan onödigt uppskov förelägges riksdagen.» Jag för min del tycker att det är ett ganska klart uttalande till förmån för herr Velanders motion. Det borde kanske ha varit med i vår kläm också — det skulle inte jag ha haft någonting emot — men uttalandet i reservationens motivering är ju alldeles tydligt.

Herr Velander nämnde också någonting om herr Hages motion om ett anslag på tre miljoner kronor. Reservanterna ha icke tillstyrkt denna motion. Det beror på att det inom avdelningen har beräknats att det, för att man skall kunna sänka den övre gränsen för skattetrycket från 15 till 14 kronor per skattekrona, endast skulle behövas ett anslag på 1 850 000 kronor, och det är detta belopp som vi ha yrkat på skall utgå.

Vad beträffar min vän herr Karlsson i Munkedal, måste jag säga, att jag på sätt och vis beklagar honom, ty om jag uppfattade undertonen i hans anförande rätt, så är hans hjärta med reservanterna och inte med utskottsmajoriteten. Och när han då — på ämbetets vägnar, höll jag på att säga — tvingas försvara en sjuk sak, så tycker jag det är riktigt synd om honom.

Herr Karlsson i Munkedal nämnde emellertid en del sakuppgifter också, och bland annat sade han, att Piteå landskommun skulle ha anslagit medel till en

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

kassaförlagsfond. Men det var väl ett misstag från herr Karlssons sida, ty det har inte anslagits några medel för detta ändamål i Piteå.

Just när det gäller Piteå landskommun kan jag emellertid nämna, att när denna kommun skulle få sitt skatteutjämningsbidrag, så skalade finansdepartementet först bort en summa, motsvarande 5 kronor och 24 öre per skattekrona, för att få fram det effektiva skattetrycket. Därvid har man alltså följt herr Karlssons tankegång. Kommunen i fråga har härigenom fått ett skatteutjämningsbidrag, motsvarande 3 kronor och 11 öre per skattekrona.

Herr Velander nämnde något om det stora fattigvårdsklientelet i Överkalix, som jag också hade talat om, och han påpekade, att bidraget där hade begränsats till 5 kronor och 50 öre per skattekrona. Men det är bara den ena sidan av saken; om understödstagarna utgöra tjugu eller kanske till och med trettio procent av befolkningen, så betyder detta inte bara, att man får onormalt stora utgifter för socialt understöd, utan det innebär också, att samma procentuella del faller bort när det gäller inkomsterna, och det är en mycket allvarlig sak.

Vad finansministerns anförande beträffar måste jag beklaga, att han inte ens i denna situation nämnde någon tidpunkt, vid vilken vi kunna vänta framläggandet av det nya förslaget beträffande kommunalbeskattningen. Yrkandet i vår reservation går ju ut på att man skall få en provisorisk lösning till stånd under väntetiden innan Kungl. Maj:t framlägger sitt förslag.

Herr Karlsson sade, att samma skäl, som kunna anföras för en högsta skattesats av 15 kronor, också kunna anföras för en högsta skattesats av endast 14 kronor. Ja, jag vet inte om det är tillåtet att här i kammaren erinra om den, som lastade på stör och som sade till hästen: »Tål du den, så tål du den med!» En krona i toppen på kommunalskatten betyder ofantligt mycket för de fattiga människor det här gäller — och för resten inte bara för fattiga människor, utan för alla skattedragare i dessa hårt skattetyngda kommuner.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näsström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7 punkten 48 mom. A 1. röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 52.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

*Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)**Mom. A 2).*

Utskottets hemställan bifölls.

Mom B.

Herr **Velander**: Herr talman! I anslutning till mitt tidigare anförande yrkar jag bifall till motionerna I: 184 och II: 272.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 49—54.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—82.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 83.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten och vissa högskolor för budgetåret 1947/48 anvisa ett reservationsanslag av 310 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 83) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* m. fl. (II: 132), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta ett reservationsanslag till naturastipendier för budgetåret 1947/48 med 620 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 83 och II: 132, till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten och vissa högskolor för budgetåret 1947/48 anvisa ett reservationsanslag av 310 000 kronor.

Herr **Lindblom**: Herr talman! Det är ju den vanliga gången, att när en utredning pågår hänskjuter man alla förslag om ändringar till denna utredning, eller också avslår man dem i avvaktan på utredningens förslag. Vad beträffar den fråga, som vi nu skola besluta om, måste jag säga, att det är

Anslag till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. m.

Anslag till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. m. (Forts.) synnerligen beklagligt att man på det sättet skall dröja med att bringa dessa studerande den hjälp, som de egentligen skulle ha rättighet att få. Det finns 10 000 studerande vid de läroanstalter det här är fråga om, men de naturastipendier, som för närvarande finnas, räcka endast till 200 stipendiater. Det är uppenbart, att om det tar en tid innan utredningen blir klar, så måste det till dess möta stora svårigheter för de studerande att erhålla här omnämnda stipendier.

Jag förstår mycket väl, att det inte finns någon möjlighet att få en ändring till stånd mot ett enhälligt utskott, men jag ber ändå att med detta korta anförande få yrka bifall till motionerna I: 83 och II: 132.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är nog så, att utskottet har be- hjärtat de synpunkter som äro framlagda i motionen. Men det föreföll oss ändå tämligen omöjligt att nu, då frågan ligger under studentsociala utredningens behandling, gå med på den stora höjning av anslaget, som förordas i motionen. Jag skulle tro, att det inte kommer att dröja länge innan frågan kommer upp till avgörande och att detta avgörande kommer att bli till förmån för motionens synpunkter. Det är naturligtvis inte alls säkert att man kommer att gå precis den väg som föreslås i motionen, men det är just därför vi anse det nödvändigt att avvakta utredningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 84—181.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 182.

*Anslag till
avlöning åt
slöjdlärare vid
folkskolor
m. m.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor för budgetåret 1947/48 anvisa ett förslagsanslag av 4 025 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten redogjort för en av föredragande departementschefen i detta sammanhang berörd fråga om undervisningen i slöjd och hushållsgöromål för lärjungar i hjälpklass, varefter utskottet anförde:

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har departementschefen föreslagit, att särskilda undervisningsavdelningar i slöjd- och hushållsgöromål för lärjungar i hjälpklass skulle enligt av departementschefen angivna grunder anordnas med statsbidrag. Kostnaderna härför hava beräknats till i runt tal 6 500 kronor för undervisning i hushållsgöromål och 50 000 kronor för slöjd- undervisning. Med hänsyn emellertid till gällande utbetalningsföreskrifter beträffande ifrågavarande statsbidrag skulle ett genomförande av förslaget icke komma att påverka anslagsbehovet för nästa budgetår.

Utskottet håller för sin del före, att i varje fall hjälpklass elever, som visa praktisk begåvning och fallenhet, icke lämpligen böra hänföras till särskilda undervisningsavdelningar i slöjd och hushållsgöromål. Enligt utskottets me-

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)

ning synes en mera ingående och fullständig utredning rörande en sådan utvidgning av statsbidragsgrunderna till hjälpsklassanordningar, som av departementschefen förordats, böra föreligga än den nu förebragta, innan ståndpunkt kan tagas i denna ur pedagogiska och sociala synpunkter ömtåliga fråga.

Vidkommande förevarande anslags storlek för nästa budgetår har utskottet icke något att erinra mot att det uppföres med av Kungl. Maj:t föreslaget belopp eller 4 025 000 kronor.

Utskottet hemställer således, att riksdagen må till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor för budgetåret 1947/48 anvisa ett förslagsanslag av 4 025 000 kronor.»

Reservation hade anförts av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Andrén* och *Ragnar Bergh*, fröken *Osvald* samt herrar *Malmborg* i Skövde, *Hoppe* och *Jansson* i Kalix, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Såsom av ——— nästa budgetår.

Utskottet har ansett sig böra tillstyrka bifall till vad departementschefen sålunda förordat.

Vidkommande förevarande ——— 4 025 000 kronor.»

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! Jag förmodar att det bereder kammarens ledamöter en allmän tillfredsställelse, att åttonde huvudtiteln i år har passerat statsutskottet utan att så många särmeningar ha gjort sig gällande. Men vi ha nu kommit till en punkt i statsutskottets utlåtande, där herr Oscar Olsson jämte alla de övriga ordinarie ledamöterna i andra avdelningen ha ansett sig böra gå emot departementschefen. Det rör en fråga om statsbidrag till slöjd- undervisning och undervisning i hushållsgöromål i de s. k. hjälpklasserna.

Som damerna och herrarna veta, ha vi i våra folkskolor s. k. hjälpklasser för efterblivna barn. Lärjungarna i dessa klasser tillhöra inte den sortens svagt begåvade barn, som man finner här och var i våra normalklasser, men de äro inte heller så efterblivna att höra hemma på sinnesslöanstalter, utan de utgöra ett skikt strax ovanför de sinnesslöa. Man tar inte gärna in ett barn i hjälpklass utan att intelligenskvoten understiger 80.

Sedan en hel del är tillbaka har man ju kunnat ordna särskild undervisning för dessa efterblivna, som behöva särskild hjälp, och det har varit möjligt att inrätta ganska små klassavdelningar för dem, så att lärarna eller lärarinorna ha kunnat ta hand om barnen mera individuellt. Nu har skolöverstyrelsen föreslagit, att man även vid undervisningen i slöjd och i hushållsgöromål skulle bereda möjligheter för anordnande av mindre avdelningar för dessa efterblivna barn än för andra barn, och skälet är detsamma som beträffande den övriga undervisningen: de efterblivna behöva en mera individuell handledning. Eljest gäller som huvudregel, när uppdelningen i t. ex. slöjdaydelningar skall göras, att antalet lärjungar i varje grupp skall vara i medeltal 15 — om det blir en rest på minst 10 lärjungar kan dock en särskild avdelning få inrättas för dessa. Skolöverstyrelsen har nu föreslagit, att man skall få inrätta en slöjdaydelning för hjälpklassbarn, när deltagarantalet är minst 5, och att man skall få dela upp avdelningen, om deltagarantalet eljest skulle överstiga 10, och motsvarande förslag har framställts när det gäller undervisningen i hushållsgöromål. Departementschefen har inte velat gå lika långt som överstyrelsen, utan han har föreslagit, att man skulle få inrätta en slöjdaydelning för 6 lärjungar och att gruppen skulle få delas upp, om antalet skulle överstiga 15. Enligt min mening är överstyrelsens förslag bättre än departementsche-

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)
fens, men det senare innebär dock, även det, så pass stora fördelar, att det enligt min och de övriga reservanternas mening bör bifallas.

Överstyrelsen har sagt, vad varje skolman som har sysslat med dessa saker vet, nämligen att det behövs individuell handledning för dessa barn. Departementschefen har sagt precis detsamma. De som nu ha kommit att bilda majoriteten i statsutskottet — vi äro sju reservanter — ha emellertid inte velat vara med om den här ändringen, i varje fall inte nu, och det har varit rätt intressant att se, hur deras motivering har glidit. Jag var inte med, när frågan behandlades för första gången i statsutskottets andra avdelning. Den skrivning man kom fram till då gick emellertid ut på att man inte var övertygad om de föreslagna anordningarnas lämplighet, utan att man ville ha en ytterligare utredning verkställd först. Det är ett uttalande som är mycket överraskande för den som har sysslat med dessa saker. — Sedan har man undan för undan gjort motiveringen litet hyggligare, och nu är det framför allt utredningstanken man håller på. Man menar i alla fall, att det praktiskt begåvade hjälpklassklientelet skall få vara tillsammans med de normala barnen. Av schematekniska skäl är emellertid detta mest ett fromt önskemål.

Jag blev mycket förvånad, när vi skulle justera avdelningsförslaget, och jag blev ännu mera förvånad, när jag började skymta motiveringarna — jag tar upp dem redan här för att i någon mån förekomma herr Oscar Olsson, som jag förmodar kommer att yttra sig på utskottsmajoritetens vägnar.

En linje i motiveringen byggde på den föreställningen, att intellektuellt efterblivna barn som regel skulle vara praktiskt begåvade. Under medeltiden hade man en uppfattning om att det skulle finnas ett slags motsättning mellan ande och materia, och man tänkte sig gärna att en intellektuellt högtstående ande endast skulle kunna ha sin boning i en kroppsligt svag gestalt. Jag vet inte, vad modern psykologisk åskådning säger om den mening, som majoriteten tycks företräda på denna punkt. Faktum är emellertid, som erfarenheten omvittnar och som den vetenskapliga litteraturen på området säger, att den intellektuella efterblivenhet, som hjälpklassklientelet uppvisar, i regel även är åtföljd av en viss valhänthet; dessa barn ha svårt att koordinera rörelserna hos sina muskler. I enstaka fall kan man träffa på ett psykiskt efterblivet barn som samtidigt är händigt, men det är som sagt undantagsfall, och därför är det en självklar sak för oss, som ha sysslat med dessa ting, att hjälpklassbarnen behöva en mera individuell handledning än andra barn även vid det manuella arbetet.

Man styrkes ännu mera i den uppfattningen, när man tänker på vad dessa barn skola bli. De kunna inte bli läskarlar, och de kunna inte bli hantverkare — ty en skicklig hantverkare måste vara en intelligent karl. Vad skola de då bli? Ja, de få bli grovarbetare, tempoarbetare eller någonting sådant. De äro hänvisade till kroppsarbete. Vad det här gäller är att från början öva upp deras anlag och händighet, och för att göra detta måste man undervisa dem i så små grupper, att vederbörande lärare eller lärarinna kan ta hand om dem individuellt.

De som ha sysslat med eftervårdsproblemet då det gäller hjälpklassklientelet veta ju, att detta spörsmål är ett socialt problem av stor betydelse. Det är nödvändigt att inte bara lära dessa barn saker och ting, utan också att få dem socialt anpassade, att få dem att trivas i tillvaron, och därav följer, att man måste se till, att man befrämjar den arbetsglädje de kunna få. För den skull måste de få vara tillsammans med varandra och få sådan hjälp, att de kunna prestera någonting.

Därmed har jag kommit in på den andra av de synpunkter, som synas ha lett utskottsmajoriteten, när den beslöt sig för att avstyrka Kungl. Maj:ts för-

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)

slag. Man hade klart för sig, att det gällde ett mycket ömtåligt socialt problem, och man menade, att det var obarmhärtigt att de efterblivna barnen jämt skulle behöva vara tillsammans med sina likar. Men det är ju tvärtom så, att det är obarmhärtigt att låta dem vara tillsammans med barn som äro dem överlägsna. Det är mera deprimerande för dem att vara tillsammans med dessa duktigare barn och dagligen och stundligen behöva känna sig underlägsna än att vara tillsammans med sina likar. Problemet är att hjälpa de efterblivna barnen till rätta bl. a. genom att skaffa dem framåtanda och kurage.

Det var någon av dem, vilka företräda majoriteten i denna fråga, som menade, att man skulle låta de efterblivna barnen vara tillsammans med de normala barnen men individualisera undervisningen. Det är ju just det som departementschefen vill, nämligen att man skall ha så små grupper, att man kan göra undervisningen individuell. Det är den saken det rör sig om här, däremot inte om hjälpklassproblemet i dess helhet.

Nu har man som sagt glidit dithän inom utskottsmajoriteten, att man framför allt vill ha ytterligare utredning. Jag frågar mig då återigen: vad kan en ytterligare utredning på detta område visa? Överstyrelsen säger, att grupperna måste vara mindre, departementschefen säger detsamma, och hur saken än utreds, kommer man inte till något annat resultat; det kan skrivas ett par sidor till om saken, men vad som i övrigt skall kunna åstadkommas genom en utredning förstår jag inte. Jag kan inte förstå annat, än att det måste ha skett en liten olyckshändelse i andra avdelningen, när det blev som det blev med den här frågan. Det är ingen invecklad fråga, och det finns ingen anledning att tala mer om den. Saken förefaller så självklar för den som har sysslat med de här frågorna, att man måste bli förvånad över utskottsmajoritetens ställningstagande.

Ett bifall till reservationen och därmed till departementschefens förslag berör icke anslagsposten, eftersom kostnaderna, som beräknas till 56 500 kronor, icke skulle komma att påverka anslagsbehovet för nästkommande budgetår.

Jag vill alltså, herr talman, under hänvisning till dessa i varje fall för en på området praktiskt arbetande skolman självklara skäl, yrka bifall till den reservation på denna punkt, som går ut på bifall till propositionen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall inte gå mycket in på den historieskrivning rörande vad som har försiggått i utskottet, som den förste talaren ansåg vara så viktig, när han skulle lägga upp det här problemet.

Det är ingen, vare sig i avdelningen eller i utskottet överhuvud taget, som har sagt att de psykiskt efterblivna i regel äro praktiskt begåvade, utan påståendet härom är en fri konstruktion liksom också påståendet, att jag skulle ha lagt vikt vid en viss motsättning, som under medeltiden ansågs bestå mellan ande och materia. Har det aldrig fallit herr Bergh in, med hans sätt att försöka resonera logiskt, att man lika gärna kunde säga så här: om det inte kan förekomma någon motsättning mellan psykiskt och fysiskt, så måste man, när man finner praktiska begåvningar på det fysiska arbetsområdet, dra den slutsatsen, att de också äro psykiskt begåvade? — Den ena konklusionen är lika logisk som den andra. Det torde för resten kunna ifrågasättas, om inte den sista har väl så starka skäl för sig som den första. Nu äro de emellertid galna båda två, och ingen i utskottet eller avdelningen har heller fattat sitt beslut på grundval av något sådant resonemang.

Det som ligger till grund för utskottsmajoritetens ståndpunktstagande är precis vad som står i utskottsutlåtandet, nämligen att vi vilja vänta ett år. Ingen av oss vill förneka hjälpklassernas nytta och effektivitet, men vi anse i motsats till herr Bergh, att frågan om uttagningen till hjälpklasserna är ett

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)

ytterst ömtåligt spörsmål. Vi anse, att misstag därvidlag inte bara kunna begås, utan också ha blivit begångna, och detta i en sådan utsträckning, att man måste försöka komma fram till bättre metoder för uttagningen. Vad vi vilja är således, att man skall vänta till nästa år med att avgöra denna ömtåliga fråga, så att departementschefen kan titta litet närmare på den först.

Det som herr Bergh har missuppfattat av den del av diskussionen, som han ansåg sig ha någon fördel av att höra på, det är att vi anförde åtskilliga exempel på hjälpklassbarn som voro utomordentligt hädiga och duktiga. Men vi uttalade oss inte alls om proportionen mellan dessa barn och de övriga hjälpklassbarnen. Jag trodde inte att det kunde förnekas, att sådana fall finnas och att man måste ta hänsyn till dem.

När hjälpklassproblemet har diskuterats i samband med skolreformen i England, så har man utgått ifrån att det måste skapas garantier för att inte ett enda barn sättes in i hjälpklass, om det inte är psykiskt efterblivet i så hög grad, att det är nödvändigt att det kommer i hjälpklass, och där har det inte talats om några procenttal, utan om att sådana metoder skola utarbetas, att dylikt inte går för sig. Och varför det? Helt enkelt därför att man inte skall isolera barn genom att sätta dem i en alltför låg begåvningsklass, när det inte behövs.

Har det i detta fall visat sig finnas skäl till anmärkningar här i Sverige? Om det har! I en lärartidning förekom nyligen ett referat av en doktorsavhandling, författad av skolläkaren doktor Ramer. Hans undersökningar ha bland annat visat, vilka misstag som begåtts vid uttagningen av barn till hjälpklasserna här i Stockholm. Man finner hos doktoranden en stor överraskning över att ungefär 50 procent av de undersökta eleverna i hjälpklasserna ha uppvisat skriv- och lässvårigheter. Doktor Ramer är själv på det klara med att dessa skriv- och lässvårigheter i och för sig inte äro anledning för hänvisning till hjälpklasser. Vid testningarna har det också visat sig, att intelligenskvoten för de i hjälpklasser intagna varierar mellan 55 — som är intelligenskvoten för imbeciller — och 109, som är en hög intelligenskvot. Doktor Ramers avhandling är mycket färsk, men jag vill fästa uppmärksamheten på att hans siffror inte utan vidare kunna tagas till intäkt för dagens diskussion, eftersom undersökningarna utförts längre tillbaka i tiden, då uttagningsförfarandet här i Stockholm inte stod på samma nivå som nu. Men det torde å andra sidan vara tämligen tydligt, att man med sådana siffror för ögonen inte kan tvärsäkert påstå, att ingenting annat bör åtgöras i denna sak än att skapa förutsättningar för mindre klassavdelningar.

Hur stora äro de minsta klasserna nu? De ha 8 barn, och meningen är att det skall bli 6. I slöjd är minsta antalet barn 8 och 7, och meningen är, att antalet skall bli 6 eller 7, ibland till och med 8. Är det ingenting annat som behövs i fråga om hjälpklassundervisningen?

När denne vetenskapsman undersökte orsakerna till att vissa skolbarn voro svaga i läsning och skrivning, att de voro bråkiga i klassen o. s. v., så visade det sig ofta bero på att endast en av föräldrarna fanns hemma. Skall nu också det vara någonting som har avgörande betydelse för psykisk efterblivenhet?

Numera äro metoderna vid uttagningen till hjälpklass troligtvis betydligt förbättrade, men det är ändå så pass allvarliga saker som kommit i dagen, att man verkligen kan sätta i fråga, om det inte behövs en ordentlig översyn, innan man gör något på detta område. Enligt dagens tidningar har för övrigt ungdomsvårdskommittén framlagt en första utredning härom, vars förslag just tar hänsyn till denna avgörande synpunkt om nödvändigheten av sådana urvalsmetoder, att man kan garantera att inte pojkar och flickor, som höra hemma i klasser för normalt utrustade barn, flyttas ned i hjälpklasserna.

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)

Det är enligt min mening dessa synpunkter som böra vara avgörande, när vi i riksdagen gå att fatta beslut i frågan. Naturligtvis har herr Bergh rätt i att det här inte gäller någon stor fråga, utan endast en liten förändring. Men för oss, som anse frågan ömtålig, har det varit en mycket viktig synpunkt att hjälpklassernas anseende inte på något sätt skadas — och detta inte bara i de städer och storstäder, där man har de största möjligheterna till ett riktigt urval, utan inom skolväsendet överhuvud taget — för att de skola kunna göra det gagn och den nytta som man med dem har avsett.

Jag har den allra största respekt för den svenska folkskollärarkåren och för våra skolläkare när det gäller deras uttagning av barn till hjälpklasserna. Men det framgår av doktor Ramers avhandling, att det för normalklassen och dess lärare innebär en ganska stor lättnad att bli av med en eller annan bråkig pojke eller flicka. Jag vet, att skolläkarna i vissa städer ha lyckats förhindra överflyttning av svårhanterliga barn till hjälpklass, men det måste naturligtvis vara mycket svårt för läkaren att upptäcka alla sådana fall utan synnerligen tidsödande och grundliga undersökningar, som våra skolläkare i allmänhet inte ha någon möjlighet att utföra. Jag vet inte riktigt, hur läget här i Stockholm därvidlag är, men med hänsyn till att doktor Ramer är verksam här i Stockholm och med hänsyn till hans syn på hela denna fråga finns det anledning att hoppas, att överflyttning till hjälpklass på sådana grunder även här i Stockholm förhindrats. Det kan dock inte få vara så, att man vid urvalet av barn till hjälpklasserna skall ta hänsyn till vad som kan vara bekvämt för undervisningen i folkskolans vanliga klasser.

Vad det här gäller är att ta hänsyn till de psykiskt efterblivna. Det och ingenting annat har legat till grund för statsutskottets och dess andra avdelnings ståndpunktstagande i frågan. Vi ha i och för sig inte haft så mycket att anmärka mot den lilla förändring, som departementschefen föreslår. Vi ha endast varit rädda för konsekvenserna av det system, som här i någon mån skulle införas. Hittills har det för de praktiskt begåvade elever, som gå i hjälpklasser, varit möjligt att under några timmar varje vecka få komma tillsammans med normala barn vid undervisningen i slöjd och hushållsgöromål. Vi ha alla den uppfattningen, som också är mycket modern, att man inte utan att det verkligen är av behovet påkallat skall sätta människor i särklass och diskriminera dem på ena eller andra sättet.

Jag tror således, herr talman, att utskottet har goda skäl för sin ståndpunkt, och jag anser att skälen för denna ståndpunkt ytterligare ha stärkts genom att ungdomsvårdskommittén just nu har framlagt en undersökning, vars resultat gå i den riktningen, som väl alla för hjälpklassbarnen intresserade anse vara önskvärd. Ungdomsvårdskommitténs utredning innebär ett första led i den undersökning beträffande hjälpklasssystemet, som skolöverstyrelsen enligt vad som framgår av propositionen har påyrkat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr statsrådet **Weijne**: Jag har, herr talman, nästan mindre begärt ordet för att säga något rörande den nu debatterade punkten än för att ge uttryck åt den tacksamhet jag känner mot statsutskottet för den synnerligen välviliga behandling, som har ägnats huvudtiteln. Jag har ju själv rätt lång riksdagsferienhet, men jag kan knappast påminna mig att statsutskottets utlåtande rörande åttonde huvudtiteln vid något tidigare tillfälle har varit försett med så få reservationer som i år och på det stora hela taget omfattats med en sådan enhällighet.

Vad nu beträffar den här förevarande punkten, så förstår jag mycket väl att herr Oscar Olsson, med sitt rättspatos och låt mig också gärna säga sitt

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)
pedagogiska patos, reagerar mot om man begår misstag vid uttagning av barn till hjälpklass. Vad jag däremot inte kan förstå är sambandet mellan dylika misstag och frågan om slöjdivdelningarnas och hushållsavdelningarnas storlek vid undervisningen av hjälpklassbarn. Jag har för min del resonerat mycket enkelt. Antalet barn i hjälpklassavdelningarna är mycket mindre än i de vanliga skolklasserna, därför att hjälpklassbarnen kräva en mera individuell handledning. Jag vet av egen erfarenhet — och jag vet det också på grund av vetenskapliga undersökningar, som blivit gjorda — att hjälpklassbarn stundom äro motoriskt hämmade och inte kunna utföra samma prestationer som normala barn när det gäller manuellt arbete. Jag vet också, att en viss intellektuell vakenhet fordras av de unga, för att de skola kunna tillgodogöra sig undervisningen i slöjd och hushållsgöromål. Det är inte bara fråga om att utföra vissa handgrepp. Såväl de motoriska hämningarna som den intellektuella efterblivenheten göra, att hjälpklassbarnen i regel kräva en mera individuell handledning än andra barn.

Nu kan jag mycket väl förstå, om statsutskottet har den uppfattningen att barn, som hamnat i hjälpklasser men som då det gäller praktiskt arbete äro tämligen dugliga — och jag vill visst inte bestrida, att sådana fall finnas — skulle kunna undervisas jämsides med andra barn i särskilda slöjd- och hushållsavdelningar. Jag skulle till fullo ha förstått, om statsutskottet gjort ett sådant uttalande, och jag skulle för min del ha varit beredd att föra det uttalandet vidare till skolmyndigheterna i och för beaktande i den mån det varit möjligt. Visserligen möter det svårigheter på grund av schematekniska och andra skäl, men så långt skulle jag, som sagt, mycket väl ha kunnat följa statsutskottet.

Däremot kan jag inte förstå, att man här vill hindra att undervisningen göres mera lämpad för de barn, som faktiskt även när det gäller slöjd och hushållsgöromål kräva en mera individuell handledning. Och jag kan så mycket mindre förstå detta som de nuvarande bestämmelserna beträffande antalet elever äro mycket oförmånliga, framför allt när det gäller slöjdgrupperna. I städerna bestå slöjdgrupperna i medeltal av inte mindre än 15 elever, och det är ingen lätt uppgift för en slöjdlärare att handleda 15 elever, som kräva mycket av direkt handledning. Uppgiften är inte lättare för en lärarinna i hushållsgöromål. De, som ha den praktiska erfarenheten, ha därför framlagt det förslag om ändring, som skolöverstyrelsen har fört vidare och som Kungl. Maj:t med vissa modifikationer har förelagt riksdagen.

Detta är, herr talman, ingen stor fråga. Jag tror, att man under alla förhållanden snart måste pröva frågan om slöjdgruppernas storlek, ty i vissa fall blir elevantalet alltför högt även i grupperna för vanliga barn. Men då det i alla fall föreligger en reservation på denna punkt, kan jag inte underlåta att rekommendera första kammaren att bifalla den. Det utesluter ingalunda att de frågor, som herr Oscar Olsson är intresserad av, kunna bli pröva- de i annan ordning.

Herr Pauli: Herr talman! Efter det mycket klagörande anförande, som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nu har hållit, kan jag fatta mig tämligen kort. Jag har av sjukdom varit förhindrad att deltaga i utskottsbehandlingen av denna huvudtitel och alltså även av detta ärende. Hade jag haft tillfälle att även i år, liksom jag under många år brukat göra, i avdelningen och utskottets plenum yttra mig vid behandlingen av åttonde huvudtiteln, så hade jag befunnit mig på samma sida som de här antecknade reservanterna och alltså på samma sida som statsrådet.

Det förefaller mig, som om den ärade talesmannen för utskottet här blandade ihop två saker, som strängt taget inte behöva ha med varandra att

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)

göra. Jag ställer mig liksom statsrådet ganska frågande inför sammanhanget mellan å ena sidan det önskvärda i att uttagningen till hjälpklassundervisning blir så samvetsgrann och rättvisande som möjligt och å andra sidan den här föreliggande frågan om ett rationellt avvägt elevantal i särskilt slöjd- och hushållsavdelningar för hjälpklassbarn. Jag kan inte förstå, att man på något sätt behöver uppskjuta denna senare frågas avgörande, därför att man önskar att de bästa möjliga förhållanden skola åstadkommas i fråga om uttagningen till hjälpklasserna.

Vi äro väl alla överens om att den största noggrannhet och det bästa omdöme böra utvecklas vid uttagningen av barn till hjälpklassundervisningen. Herr Oscar Olsson omtalade, att en doktorand hade funnit att 50 procent av hjälpklassbarnen inte voro verkligt intellektuellt efterblivna, utan endast hade skriv- och lässvårigheter och alltså voro att hänföra till kategorien ordblinda. Men samtidigt tycktes herr Oscar Olsson erkänna, om jag uppfattade honom rätt, att detta gällde ett äldre hjälpklassklientel och att uttagningen numera är bättre.

Jag är inte i minsta mån expert på dessa frågor, men jag hade på sin tid tillfälle att deltaga i 1932 års seminariesakkunnigas arbete, och vi fingo efter slutförandet av vårt egentliga arbete i uppdrag att utarbeta ett betänkande just om hjälpklassundervisningen. Vi hade därvid tillgång till den bästa expertisen inom landet på detta område. Betänkandet är skrivet av sekreteraren, folkskolinspektör Hässelberg, och däri påpekas bl. a., att bland barn, som anmälas till hjälpklass, finnas icke sällan sådana, som i fråga om sin allmänna intelligensutveckling äro att anse som normalt eller nästan normalt utrustade, men som endast med ytterligt stora svårigheter och mycket bristfälligt kunna lära att läsa. Det är tydligen just sådana barn som herr Oscar Olsson syftade på. Dessa barn äro också svaga med avseende på rättskrivning. Denna jämförelsevis isolerade defekt benämnes ordblindhet. I betänkandet framhålles just att det är oriktigt att placera dessa barn i hjälpklass, något som sker i enstaka fall, då lämpligare anordningar saknas. Sådan placering bör icke förekomma annat än i extrema fall eller då ordblindheten är förenad med allmänt svag begåvning.

Detta yttrades alltså för mer än tio år sedan i seminariesakkunnigas betänkande, och det visar, att man redan då hade fullt klart för sig att en förnuftig differentiering i sådana här fall är nödvändig. Jag tror således inte, att det var någonting särskilt aktuellt herr Oscar Olsson i detta fall drog fram.

Vi önska som sagt allesammans, att urvalet skall göras så noggrant som möjligt. Men vad det nu gäller är ju icke en utredning om urvalet, utan här gäller frågan, huruvida vi skola se till att det hjälpklassklientel, som vi med nuvarande urvalsmetoder ha — och som jag skulle tro i regel inte är alltför oriktigt sammansatt — får den bästa möjliga undervisning i slöjd och hushållsgöromål eller om vi skola underlåta att sörja för detta. Om vi bifalla propositionen, ta vi visserligen inte något jättesteg, men dock ett steg mot bättre förhållanden, eftersom elevantalet då blir mindre i dessa avdelningar, där en individualiserad undervisning så väl behöves. Gå vi å andra sidan emot Kungl. Maj:ts förslag och följa statsutskottets majoritet, ha vi fullkomligt meningslöst skjutit denna visserligen inte stora men i och för sig väl motiverade och förnuftiga reform på framtiden — om det nu skall bli ett år eller flera. Jag kan inte se, att riksdagen har någon som helst anledning att handla på det sättet.

Jag vill ytterligare erinra om vad som i det av mig citerade betänkandet sades rörande nödvändigheten av att låta de praktiska skolämnen intaga en

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)
 mycket framskjuten ställning i hjälpklassundervisningen. Där påpekas just vad statsrådet nämnde om de motoriska hämningar, som ofta förefinnas hos hjälpklassbarnen, och att slöjden och övriga manuella läroämnen ge ett verkligt medel att övervinna dessa svårigheter och att uppöva barnens handskicklighet. Det är alltså för att utvinna största möjliga effektivitet av den för hjälpklassbarnen synnerligen viktiga och nyttiga praktiska undervisningen, som Kungl. Maj:t har framlagt detta förslag, ett väl motiverat och förnuftigt förslag, som jag ber att få rekommendera kammaren att bifalla genom att rösta för den till utlåtandet fogade reservationen.

Herr Ström: Herr talman! Att jag begär ordet i denna fråga beror därpå, att jag vid några tillfällen blivit tillfrågad av domare, läkare och lärare om vad orsaken kan vara till att myndigheterna fortfarande bibehålla hjälpklassorganisationen.

De, som ha talat med mig om denna sak, säga sig förstå att det finns vissa oregelriga barn, som möjligen böra placeras i någon speciell klass, någon hjälpklass eller vad man vill kalla det, så att de inte störa undervisningen i de andra grupperna. Men man anser, att urvalet ofta är behäftat med stora felaktigheter och att i hjälpklasserna placeras barn, som tillfogas verklig psykisk skada genom att för hela livet få den stämpeln på sig, att de ha tillhört en hjälpklass. Olyckan har varit, att hjälpklasserna fått en diskriminerande karaktär. Jag anser att det viktigaste är att finna en organisationsform, som icke sätter en sådan stämpel på hjälpklasserna som nu ofta är fallet. Barnen i dessa klasser få ett dåligt anseende och bli ofta utstötta ur sin naturliga bekantskapskrets. Bland kamraterna få de oförskyllt lida på grund av att de gå i hjälpklass. Och dock beror deras placering, enligt vad läkare sagt mig, ofta på att man inte tar hänsyn till hämningar, som förefinnas hos barnen och som kräva en helt annan behandling än att barnen sättas i en hjälpklass. Enligt min mening borde man därför undersöka, om det inte skulle vara möjligt att finna en annan skolform för dessa barn, som ha vissa svårigheter att följa med undervisningen i de vanliga klasserna — dessa barn äro också ofta sjuka och klena — så att de inte för hela livet bli stämplade såsom psykiskt och intellektuellt mindervärdiga.

Jag vill också, när jag nu har ordet i denna fråga, påpeka en annan sak som lärare ofta ha framhållit för mig. De komma i växande utsträckning och tala om vilken oerhörd svårighet det är att undervisa nutida barn, hur svårt det är att få dem att lyssna på vad som från lärarnas sida säges och hurusom barnen i allt för hög grad sakna kontakt med lärarna. Jag undrar, om inte orsaken till dessa svårigheter är att söka i de växande skolklasserna. Det ökade antalet elever i klassavdelningarna måste verka nedbrytande på både barn och lärare. Vi måste komma fram till en annan ordning med vida mindre antal elever i klassavdelningarna och därmed naturligtvis också med ett ökat antal lärare. Nu säger man, att detta kommer att medföra mycket stora kostnader, men det kan ju ändå inte betyda så mycket som att man skyddar lärare och elever från att bli mer eller mindre förstörda.

Jag skulle vilja hemställa till herr statsrådet att han måtte beakta detta, när han nu går att genomföra de stora reformer, som förestå på folkskolans område och även inom andra skolformer.

Jag hoppas också att han måtte beakta önskemålet att föra föräldrar och lärare närmare varandra. Det bör inte vara så, som lärare och lärarinnor ofta berätta för mig, att föräldrarna vid konflikter inom skolan ta barnens parti även när det är alldeles uppenbart, att barnen ha fel. Detta kan nämligen inte vara till fördel för vare sig skol- eller föräldravård. Jag tror, att enda sättet

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)

att komma till rätta med detta missförhållande är, att det skapas en institution eller ett organ, ett för skola och hem gemensamt råd, som kan upptaga dessa frågor till behandling.

Därmed sammanhänger också en annan omständighet av växande betydelse, som även lärare ha påpekat men som i ännu högre grad föräldrar ha framhållit — och de kunna också ofta ha rätt gent emot läraren — nämligen att lärarna numera nästan hundra procentigt ägna sig åt den intellektuella undervisningen, men totalt bortse från karaktärsdaningen. Detta kan antingen bero på att läraren inte har böjelse för karaktärsfostran, därför att urvalet av lärare sker efter rent intellektuella grunder, eller också på att lärarens arbetsbörda är så stor, att det är omöjligt för honom att hinna med även den karaktärsdanande sidan av uppfostrargärningen.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter, när det nu blivit debatt om denna sak. Jag har många gånger lovat att framföra dem, men det har inte blivit av. Jag har egentligen ingen sakkunskap på detta område, utan jag talar endast som en röst från folkdjupet. Jag vill inte heller, att det blir betraktat såsom något annat. Men det kanske inte skadar, att även en sådan röst får göra sig hörd i dessa sammanhang.

Jag vill inte sluta detta anförande utan att till statsrådet och till statsutskottet framföra min tacksamhet för vad som hittills under denna riksdag blivit gjort i många avseenden på det kulturella området.

Herr Larsson: Herr talman! Jag får till att börja med erkänna, att jag tror att åtminstone en del av statsutskottets majoritet vågar hysa vissa betänkligheter mot allt vad hjälpklasser heter, och jag skulle tro att utskottsutlåtandet åtminstone delvis har influerats av denna ståndpunkt. Inom utskottet framhölls det, att hjälpklasserna skulle vara till framför allt för att ge våra barn en ljus och glad barndom. Jag tillät mig hysa en annan uppfattning. Jag åtminstone har gjort den erfarenheten, i den mån jag kommit i kontakt med hjälpklasser, att man sannerligen inte kan säga, att de barn, som bli hänvisade till hjälpklasserna, genom detta ha fått en ljus och glad barndom. För övrigt är det ju ytterligt få skoldistrikt, som överhuvud taget kunna få någon hjälp av denna nya anordning, ty för att skoldistrikt skola kunna upprätta en hjälpklass måste de ju ha en viss storlek; jag förmodar att de måste ha 500 barn eller någonting sådant.

Herr Bergh påstod att hjälpklassbarnen inte bli någonting annat än grovarbetare och tempoarbetare. Jag kan av egen erfarenhet försäkra herr Bergh, att detta är ett mycket stort misstag. Barn, som ha gått i hjälpklass, kunna bli utomordentligt bra både yrkesarbetare och annat. Jag kan inte i denna debatt mellan fackmän lämna någon förklaring till detta, men det är ett faktum, som jag själv haft erfarenhet av.

Vidare säger herr Bergh, att det finns ingenting som verkar så deprimerande på ungdom eller barn som att alltjämt känna sig underlägsna. Det är en sak som jag ger honom fullkomligt rätt i. Men när det nu uppenbarligen förhåller sig på det sättet, att det finns en del intellektuellt välutrustade barn, som äro fullkomligt handfallna, när det gäller praktiskt arbete, och andra, som icke äro så väl utrustade intellektuellt, men som kunna vara utomordentligt händiga, när det gäller manuellt arbete, har jag ställt mig den frågan: är det lämpligt, att en sådan pojke, som t. ex. visar sig bäst i sin slöjddklass, ovillkorligen skall tvingas att vara tillsammans med hjälpklassbarnen även när det gäller slöjd? Jag undrar, om det inte är bättre, om en pojke, som får det märke på sig, som hjälpklassbarnen i alla fall få hålla till godo med, vid

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)
något enda tillfälle som i slöjden kan få känna sig överlägsen, än om han skall vara tillsammans med hjälpklassbarnen även i slöjden.

Jag vågar, herr talman, inte ha någon riktigt bestämd uppfattning om vad som kan vara det bästa i detta fall, men dessa synpunkter ha i alla fall gjort, att jag för min del åtminstone anser, att denna fråga inte kan förlora någonting på, om man väntar ett år. Dessutom har det ju tillkommit, att ungdomsvårdskommittén nu framlagt en utredning, där det förefaller mig att det finns många nya uppslag, och även det talar för, att man bör låta frågan vila något år.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

I herr Larssons yttrande instämde herr *Andersson, Karl*.

Herr Bergh, Ragnar: Jag skulle tro, att det är en allmän önskan att denna debatt skall bli så kort som möjligt för undvikande av kvällsplenum. Jag skall därför bara ge en kort replik.

För det första vill jag säga, att det förefaller mig ganska omotiverat att i samband med denna diskussion om något mindre grupper i slöjd och husmodersgöromål taga upp frågan om hjälpklasssystemets existens överhuvud taget och eventuella misstag, som naturligtvis ha kunnat och fortfarande kunna ske i fråga om uttagningen, för det andra att om, som sannolikt är, ett och annat misstag begåtts, så att en duktig pojke eller flicka har placerats i hjälpklass, så skulle väl inte det barnet fara mera illa av att undervisas i en mindre grupp än i en större. I den mindre gruppen kan ju läraren sysselsätta sig mera med barnet och hjälpa det mera till rätta.

För det tredje skulle jag vilja svara på herr Larssons hänvisning till ungdomsvårdskommitténs i dagarna i någon mån refererade utlåtande. Såvitt jag har läst referaten rätt, gäller uttalandet den s. k. eftervården, och ungdomsvårdskommittén propagerar på mycket goda grunder, såvitt jag förstår, för att man skall förhjälpa dessa barn till en yrkesutbildning. Men det är ju för att förbättra deras handlag och händighet och öka deras förutsättningar för framtida praktisk verksamhet, som de som vilja ha dessa mindre grupper, ha drivit sin linje. Ungdomsvårdskommitténs utredning är, som jag har uppfattat den, alltså ett stöd för den uppfattning, reservanterna företräda.

Herr Lindén: Jag skulle föreställa mig att situationen är den, att om i propositionen de synpunkter som statsrådet Weijne för en stund sedan framlade här inför kammaren, utvecklats litet fylligare, skulle kanske statsutskottets majoritet ha funderat litet grand ytterligare på saken.

Jag har fäst mig vid att statsutskottets yttrande tvingar fram någonting som lätt kan tolkas som en motsättning mellan statsutskottets och Kungl. Maj:ts syn på saken. Så långt jag under hand kunnat göra mig underrättad, lär det emellertid inte finnas någon reell motsättning, utan man tycks från utskottsmajoritetens sida närmast ha varit rädd för att hjälpklasserna skulle komma att rekryteras på sådant sätt, att det ledde till orimligheter när det gäller dessa praktiska ämnen. Kungl. Maj:t har ju emellertid i propositionen endast sagt ifrån att möjlighet bör öppnas för skoldistriktet att föra samman hjälpklassbarn till särskilda grupper *även* beträffande slöjd och hushållsgöromål. Jag föreställer mig, att detta måste innebära, att Kungl. Maj:t är klart medveten om att det finns hjälpklassbarn, som väl äro i stånd att deltaga i slöjd och hushållsgöromål tillsammans med s. k. normala barn, lika väl som det ju finns begåvade barn, som icke göra någon särskild lycka i vissa praktiska ämnen. Den risk för misstag, som således statsutskottets majoritet, om

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)

jag tolkat dess mening rätt, anser finnas, hänger väl i hög grad samman med frågan om hur den diagnostik verkställes, enligt vilken hjälpklassbarnen gallras ut ifrån de andra, och det råder ju ingen som helst tvekan om att det här finns anledning till ganska stora betänkligheter. Jag skulle nog kunna våga det påståendet, att lika väl som det finns skoldistrikt här i riket, där hjälpklassbarnen gallras ut med utomordentlig omsorg och där man kanske kan räkna med nästan hundra procentig säkerhet, ha vi andra skoldistrikt, där denna utgallring går på en höft och där man mera litat till ibland kanske yrkes-synpunkter, ibland besvärlighetssynpunkter i stället för att bygga på en ordentlig undersökning, föregången av t. ex. testning, läkarundersökning och dylikt.

Det är i denna situation rätt egendomligt, att ehuru man i sak, i full tilltro till statsrådet Weijnes uppgifter, mycket väl skulle kunna säga sig, att det efter statsrådets deklaration inte finns någon egentlig anledning att motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag, så kan man ändå inte komma ifrån en liten tvekan, hur en sådan här sak kommer att gestalta sig, när den förs ut i det praktiska livet, och jag har därför sökt efter en möjlighet att så att säga jämka samman Kungl. Maj:ts tankegång med den misstro som uppenbarligen finns hos utskottsmajoriteten. Jag undrar, herr talman, om det inte skulle vara möjligt att finna en sammanjämkning mellan dessa två linjer, som ju dock icke äro så avlägsna ifrån varandra, genom att i utskottets motivering på s. 67 i utlåtandet först och främst plocka bort ur andra stycket hela den mening som börjar med: »Enligt utskottets mening synes...» och fortsätter till styckets slut, och ge första meningen i detta stycke följande lydelse: »Utskottet, som biträder Kungl. Maj:ts förslag, håller emellertid före, att i varje fall hjälpklass elever, som visa praktisk begåvning och fallenhet, icke lämpligen böra hänföras till särskilda undervisningsavdelningar i slöjd och hushållsgöromål.» I och för sig är ju den saken ganska självklar, men därigenom skulle så att säga skapas en garanti även för dem inom riksdagen, som hysa betänkligheter mot inrättandet av dessa särskilda avdelningar.

Da nu frågan om hjälpklassernas nödvändighet överhuvud taget kommit på tal, så vill jag, herr talman, säga, att det lär väl inte finnas mer än en mening bland dem, som något så när känna till undervisning och undervisningsväsendets svårigheter, att hjälpklasser äro nödvändiga, men det är därför inte alldeles säkert, att den hjälpklass, som avser t. ex. läsämnen, till sin struktur eller till sin sammansättning behöver vara identisk med den hjälpklass, som avser t. ex. sådana praktiska ämnen som slöjd och hushållsgöromål. De två grupperna kunna mycket väl gripa in i varandra, och det bör säkerligen också ske en utväxling mellan dem, om man vill få den bästa effekten av undervisningen.

Jag ber därför, herr talman med anledning av vad jag sagt att få yrka, att första meningen av andra stycket i utskottets yttrande får följande lydelse: »Utskottet, som biträder Kungl. Maj:ts förslag, håller emellertid för sin del före, att i varje fall hjälpklass elever, som visa praktisk begåvning och fallenhet, icke lämpligen böra hänföras till särskilda undervisningsavdelningar i slöjd och hushållsgöromål», och att den följande meningen i stycket, som hänvisar till utredningen och innehåller att utskottet icke anser att riksdagen bör taga någon ståndpunkt, faller bort. Detta innebär att vi genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag få möjlighet att under mellantiden göra något i denna fråga.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag är mycket tacksam för departementschefens uttalande, att den sak som statsutskottet anser vara den viktigaste, nämligen att urvalet skall göras på det sätt som bäst garanterar det

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)
riktiga resultatet, icke behöver skjutas åt sidan, även om riksdagen följer Kungl. Maj:t och bifaller propositionen. Detta är ju huvudsaken i denna fråga. Den väsentliga anmärkning jag i alla fall hade emot departementschefens uttalande har herr Lars Lindén undanröjt genom sitt medlingsförslag, varigenom han har åstadkommit, att den enda möjlighet som nu finns för praktiska begåvningar i hjälpklasser att få komma i normalt sällskap inte stängs. Jag är således ganska nöjd och belåten med den utveckling denna diskussion tagit, varigenom den dogmatiska non-possumusställning, som här hävdats av herrar Bergh och Pauli, är röjd ur vägen.

Men jag kan ändå inte anse att det är så förfärligt klokt att taga denna kompromiss framför utskottets förslag. Om utskottets förslag går igenom, så är ju detta inte något hinder för det, som är det viktigaste i denna sak, utan ett ytterligare påskjutande av densamma. Nu har jag så stort förtroende till departementschefen, att jag inte anser att det är ovillkorligen nödvändigt med detta påskjutande, men jag anser att det skulle vara synnerligen nyttigt i den pedagogiska diskussionen om denna sak. Jag tyckte herr Pauli antydde, att det viktigaste var att urvalet sker så snart som möjligt, — men jag hör nu att han sade »så rationellt som möjligt», och det var ju väl det, ty det har ju visat sig, att just när det sker så snart som möjligt, d. v. s. i 7—8-årsåldern, blir följden att de, som ha mest behov av att gå i hjälpklass, sitta kvar i de andra klasserna till efter 11 års ålder, vilket också är ett bevis för hur osäkert det är med urvalet under nuvarande förhållanden, trots de förbättringar som ha genomförts.

Ehuru jag alltså vill uttala min tacksamhet mot departementschefen och herr Lindén, så vill jag inte gärna att den fråga, som herr Sven Larsson också var inne på, på något sätt skall komma i skymundan. Jag är mycket angelägen om att det erkännande, som vi givit hjälpklasserna, icke skall kunna utnyttjas så att de betraktas som en propaganda för flera hjälpklasser, och därför kan jag ändå inte ansluta mig till det medlingsförslag som framställts, ehuru jag givetvis anser, att det innebär en betydlig förbättring gent emot reservationen. Man skall nämligen sträva efter att få så få hjälpklasser som möjligt, så att man även på det sättet ser till, att inte ett klientel, som inte hör dit, kommer dit. Jag är helt och hållet överens med herr Sven Larsson om att det är viktigt att man ser upp med hjälpklasssystemet i det avseendet.

Jag nödgas därför, herr talman, vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Arrhén: Herr talman! Det förefaller, som om herr Olsson skulle ha föresatt sig, att denna dag inte skulle gå förbi utan att det bleve en debatt i Oscarsdagens tecken. Jag tycker dock att det är mycket långsökt att argumentera, som här från hans sida skett. Alla måste väl ändå erkänna, att det finns ett begrepp, som vi kalla hjälpklass, och att ett visst slags elevklientel måste eller bör placeras i denna skolform. Nu har Kungl. Maj:t begärt anslag till viss verksamhet för denna kategori. Därutöver säger den nu till behandling föreliggande punkten ingenting. Man har därför nu att taga ställning till den frågan och inte till någonting annat. Denna enkla premis blir alltså utslagsgivande för mitt ståndpunktstagande i frågan: att man måste följa Kungl. Maj:t.

Det är sedan en annan fråga, hur urvalet till dessa hjälpklasser skall ske. Men den diskussionen tillhör, såvitt jag kan förstå, ett helt annat tillfälle. I det avseendet instämmer jag i en hel del av de synpunkter, som herr Olsson och även andra talare anlagt, att man bör iakttaga den allra största varsam-

Anslag till avlöning åt slöjdlärare vid folkskolor m. m. (Forts.)

het och att man under den kommande utvecklingen bör tillse, att den grund som ligger bakom urvalet, blir så bärkraftig som möjligt.

Jag vill i det sammanhanget endast påpeka, att i nu föreliggande situation lärarna i hjälpklasserna ha ett mycket stort ansvar. De måste noga observera hjälpklass elevernas intellektuella standard, och så fort de se eller tro sig skönja, att man tagit miste vid placeringen, är det av stor vikt, att man återför eleverna till normal miljö för att motverka de skador av psykologisk och annan art, som man annars skulle åstadkomma.

Jag skulle helst ha velat sluta dessa ord med att liksom andra talare här gjort yrka bifall till reservationen, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag, men jag skulle också kunna yrka bifall till herr Lindéns förslag. Jag vet inte, om jag bedömt läget felaktigt, men jag tror, att det skulle vara möjligt att i nuvarande läge samla kammaren kring det förslaget.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till herr Lindéns förslag.

Herr Bergh, Ragnar: Herr Lindén föreslår, att första meningen av andra stycket i utskottets motivering skulle bibehållas fast i något ändrad form, alltså den mening där det rekommenderas att hjälpklass elever, som visa praktisk begåvning och fallenhet, icke hänföras till särskilda undervisningsavdelningar i slöjd och hushållsgöromål. En sådan rekommendation kan naturligtvis göras; det anmärkningsvärda är bara att detta är så pass självklart, att det är banalt att skriva ut det. Men så har herr Lindén också i sitt förslag fått in ett biträdande av propositionen, och detta är det väsentliga och vad vi reserveranter ha velat.

Jag ber därför, herr talman, att få återkalla mitt yrkande om bifall till reservationen och att få ansluta mig till herr Lindéns yrkande.

Häri instämde herr *Pauli*.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag känner mig ju tämligen ensam i denna församling, och då de, som givit sin anslutning till de synpunkter som jag anlagt, i allmänhet anse att dessa synpunkter äro tillgodosedda genom departementschefens medgivande och genom det kompromissförslag som framlagts av herr Lindén, vilket icke skulle betyda en kompromiss i sak, utan mera i form, så vidhåller jag icke mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu förevarande punkten endast yrkats, av herr *Lindén*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att andra stycket därav erhöle följande ändrade lydelse:

»Utskottet, som biträder Kungl. Maj:ts förslag, håller emellertid för sin del före, att i varje fall hjälpklass elever, som visa praktisk begåvning och fallenhet, icke lämpligen böra hänföras till särskilda undervisningsavdelningar i slöjd och hushållsgöromål.»

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 183—270.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Första kammarens protokoll 1947. Nr 13.

Punkten 271.

Anslag till understöd åt skönlitterära författare.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1947/48 anvisa ett anslag av 75 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Linderot* m. fl. (I: 137) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm m. fl. (II: 278), vari hemstälts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en utredning med uppgift att företa en allmän översyn av stipendieväsendet, särskilt vid de konstnärliga utbildningsanstalterna, och föreslå lämpliga åtgärder för dess utveckling samt att undersöka möjligheterna att komplettera de nuvarande understöden för inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst med anslag till andra konstarter, eventuellt sammanförda till en central kulturfond under ecklesiastikdepartementet, för att belöna förtjänta svenska konstnärer på olika områden.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, a) att riksdagen måtte till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1947/48 anvisa ett anslag av 75 000 kronor; b) att motionerna I: 137 och II: 278 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

På framställning av herr talman beslöts att punkten skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. a)

Herr **Öhman**: Herr talman! Vi ha från den kommunistiska gruppens sida till föreliggande proposition på några punkter framfört vissa önskemål, och bl. a. på denna punkt ha vi i en motion yrkat på en utredning i syfte att inrätta en statlig stipendiefond för svenska konstnärer på olika områden. Vi ha gjort detta från de synpunkter, som utförligare framlagts i det kommunistiska partiets kulturprogram. Vi hävda den mening, att det i vår tid måste betraktas såsom ett mycket stort samhällsintresse att trygga kulturarbetarnas konstnärliga och vetenskapliga oberoende, att förbättra deras utbildningsförhållanden och överhuvud taget säkra deras materiella existens.

Den sociala utvecklingen har ju numera kommit dithän, att det inte längre ur det allmännas synpunkt kan anses till fyllest, att de, som syssla med litterärt eller annat konstnärligt och vetenskapligt arbete, skola för stöd i denna sin samhällsnyttiga verksamhet vara hänvisade praktiskt taget enbart till privata företag och privata mecenater. Det är visserligen sant, att under de senare åren vissa steg ha tagits i riktning mot att samhället skall överta ansvaret för konstens och vetenskapens utveckling, men det är alldeles otvivelaktigt så, att det återstår ganska mycket ännu, innan vi kunna känna oss tillfreds med de existerande förhållandena på detta område.

Bland annat gäller detta ju i mycket hög grad frågan om stipendieväsendet, som trots vissa framsteg under de senaste årtiondena ännu är långt tillbakasatt. Det är ju på det sättet att studenter, konstnärer och vetenskapare samt litterärt begåvade personer från de obemedlade samhällsskikten ha synnerligen svårt att med nu rådande förhållanden slå sig fram. De äro nu när det gäller stipendier i regel hänvisade till de privata donationer och mecenater som finnas. De äro bildligt talat hänvisade till att avvakta, att någon rik man med stora kulturintressen avlider som möjligen kan donera någon summa till hjälp åt dessa mindre bemedlade men intellektuellt högt begåvade förmågor som samhället har intresse av.

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

Vi förmäna att ett ingripande från statsmakternas sida här bör ske för att råda bot på de brister som för närvarande finnas i fråga om stipendieväsendet, brister som framför allt ta sig uttryck däri, att stipendierna, såsom jag nyss sade, i regel utbetalas från privata donationer, och de äro ofta förknippade med sådana villkor från donators sida som hindra en verkligt fri utveckling i enlighet med vederbörande stipendiats personliga läggning och särskilda kvalifikationer.

En annan framträdande brist kommer till uttryck däri, att såväl de privata som de statliga stipendierna i regel äro alldeles för låga och att endast ett litet fåtal kunna komma i åtnjutande av desamma. Dessutom vilja vi påtala att de statliga stipendierna som bekant utsluta en rad konstarter, såsom filmen, dansen, dramatiken och radion. De anslag, som staten ställer till förfogande för stipendier, äro ju synnerligen blygsamma. De uppgifter, som finnas i statsliggaren för budgetåret 1946/47 beträffande anslag till akademier m. m. och understöd åt vetenskap, vitterhet och konst, bära ju syn för sägen när det gäller myndigheternas njugghet på detta område. Enligt dessa uppgifter får akademien för de fria konsterna med konsthögskolan endast 8 500 kronor, musikaliska akademien med musikhögskolan endast 1 500 kronor, och inhemska författare av utmärkt förtjänst ha hittills fått 50 000 kronor. Det säger sig självt att det inte borde vara orimligt att en lovande och behövande elev från t. ex. konsthögskolan ensam skulle kunna få dessa 8 500 kronor som understöd till sina studier eller att ett par elever vid musikhögskolan skulle kunna få dela på de 15 000 kronor som komma i fråga för konstarten musik. Men som det nu är, blir det ju endast ytterst blygsamma summor som komma var och en, som överhuvud taget kan få ett stipendium, till del.

Samma sak gäller också — jag är övertygad om att herr Fredrik Ström kan instämna med mig därvidlag såsom representant för författarföreningen — om det anslag, som kommer författarna till del. Hittills har det varit 50 000 kronor, och nu skall det höjas till 75 000 kronor, men enligt författarföreningens uppgifter räcka dessa 50 000 kronor endast till ett mycket blygsamt stöd åt ett tjugotal av de svenska författarna. Vad detta i praktiken innebär kan ju belysas därutav, att det ges ut mellan 300 och 400 inhemska originalarbeten per år här i landet. Det är således endast ett ytterst ringa antal av de svenska författarna som kunna komma i åtnjutande av något som helst statligt stöd.

Jag är naturligtvis inte av den meningen, att staten skulle understödja alla som skriva böcker, men jag är övertygad om att det vore av värde för hela samhället, om den krets av författare, som kan komma i åtnjutande av statsunderstöd, skulle kunna vidgas ganska väsentligt. Den senaste tidens utveckling har ju gått därhän, att man i en rad länder börjar övergå till systemet att avlöna förtjänta författare med statsmedel, och det vore inte för tidigt, om också Sverige genom ett frikostigare statligt stöd toge åtminstone ett steg på vägen i den riktningen.

Sverige är härvidlag ohjälpligt på efterkälken i förhållande till andra länder. Jag skall inte upptaga tiden med många exempel, men låt mig bara erinra om ett land som Danmark, där staten ärligen ger ett anslag på 160 000 kronor till författarna. Till denna summa kommer den som går till författarfonden, nämligen 230 000 kronor. Sammanlagt är det alltså 390 000 kronor som man i det lilla, krigsbärjade Danmark anser sig ha råd att ge till författarna, under det att vi här i Sverige inte ge mera än de 75 000 kronor som nu äro föreslagna. Den höjning med 25 000 kronor, som här föreslås och som enligt förslaget skall användas till något slags hederspensioner åt äldre, högt förtjänta skönlitterära författare, är naturligtvis att hälsa med till-

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

fredsställelse, då den ju innebär ett steg i rätt riktning, men det kan ju inte bli så värst många högt förtjänta författare som komma i åtnjutande av pensionen, om de skola dela på en summa av 25 000 kronor och pensionen dessutom skall förtjäna beteckningen hederspension.

Ja, herr talman, jag har velat anföra dessa synpunkter på den här frågan, trots att den motion, som vi som tillhöra den kommunistiska gruppen ha väckt, ju har fått en relativt välvillig behandling av statsutskottet, som i stort sett har givit sin anslutning till de synpunkter vi ha framfört beträffande bristerna i det nuvarande stipendieväsendet. Jag tror emellertid att utskottet är alltför optimistiskt, när det hävdar, att den pågående utredningen på det här området inte skall komma att förbise de brister i stipendieväsendet, som vi ha velat söka få eliminerade. Det är ju så, att de direktiv, som ha lämnats de pågående utredningarna, åtminstone så vitt jag har mig bekant inte innehålla någonting om att frågan om en statlig stipendiefond, omfattande alla konstarter, skall utredas, och då saken ligger så till, kan jag, herr talman, inte vara nöjd med utskottets skrivning, utan jag ber att få yrka bifall till vår motion, nr 137.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 243, av herrar *Lindén* och *Wagnsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1947/48; samt

nr 244, av herr *Hallagård*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av oljeväxt- samt lin- och hampodlingen m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement;

nr 7, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser angående val av skiftesgodemän;

nr 8, i anledning av väckta motioner angående ordnande av tillfällig postanstalt för poströstning vid sjukhus och andra vårdanstalter m. m.; samt

nr 9, i anledning av väckta motioner angående sådant förtydligande av gällande vallagar, att förväxling av kartell-, parti- och fraktionsbeteckningar kan undvikas;

statsutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om anslag för tillbyggnad av underofficersmännen vid Upplands regemente;

nr 38, i anledning av väckta motioner om anslag till en ubåtstunnelanläggning i Stockholms skärgård;

nr 39, i anledning av väckt motion angående uppgörande av plan för utbyggnad av bombsäkra drivmedelsanläggningar m. m.;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för de två departement, vari socialdepartementet föreslås uppdelat, m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa fastigheter; samt

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för syssломannen vid Sundby sjukhus A. Nordfeldt från viss skadeståndsskyldighet till kronan;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 22, i anledning av väckt motion om avskaffande av den särskilda skatten å kaffe;

nr 23, i anledning av väckta motioner om avskaffande av trafikskatten m. m.;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från nöjesskatt; samt

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning i vissa fall av i 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen stadgade tidsfrister för åtnjutande av tullfrihet;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner om pension åt vissa f. d. landstormsofficerare och f. d. officerare i frivilliga automobilkåren, vilka erhållit anställning i arméns reserv;

nr 17, i anledning av väckta motioner om viss översyn av familjepensionsreglementena m. m.;

nr 18, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 19, i anledning av väckt motion om anslag till inköp och montering av porträtt av riksdagsledamöter; samt

nr 20, i anledning av väckta motioner om beredande av tjänste- och familjepension för föreståndare för icke förenade poststationer;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidgad rätt till resekostnadsersättning för kontraktsprost vid tjänsteresor m. m.;

nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond m. m., och dels en i ämnet väckt motion;

nr 19, i anledning av väckt motion angående ändrad sammansättning av domstolarna vid behandling av trafikmål;

nr 20, i anledning av väckt motion angående provisoriska lagstiftningsåtgärder till förhindrande av att nazistiska organisationer medgivas hyra samlingslokaler, som ägas av det allmänna; samt

nr 21, i anledning av väckta motioner om förbud mot deltagande i visst slag av s. k. kedjebrevsrörelse;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion angående provisorisk lagstiftning mot oskäligen arrendestegring;

nr 15, i anledning av väckt motion om förbättring av semesterförmånerna för arbetstagare enligt lagen om semester;

nr 16, i anledning av väckt motion om utredning i syfte att bereda ökad rätts-säkerhet vid administrativa frihetsberövanden;

nr 17, i anledning av väckta motioner om viss lagstiftning för motverkande av oskäligen prissättning å jord och av olämplig bebyggelse; samt

nr 18, i anledning av väckt motion angående ändring av bestämmelserna i 2 kap. 52—54 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom;

jordbruksutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om åtgärder för vidgat nordiskt samarbete på utredningsväsendets och den offentliga förvaltningens område; samt

nr 5, i anledning av väckt motion angående avgiftsfri konfirmationsundervisning genom skolornas försorg.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.22 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 21 mars eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

*Anslag till
understöd åt
skönlitterära
författare.
(Forts.)*

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 8 punkten 271 mom. a).

Herr **Öhman**: Herr talman! Då det yrkande jag i mitt anförande före middagspausen framställde rätteligen skulle gälla moment b) under förevarande punkt, men detta moment ännu inte är föredraget, skall jag be att få återtaga mitt yrkande och återkomma, när detta moment föredragits.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att framföra ett tack till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, som dock inte är här, och till utskottet, som enhälligt har gått in för ett något förhöjt anslag till författarna. Samtidigt skulle jag emellertid vilja hemställa, att till ett kommande år den nuvarande beteckningen »understöd» i rubriken till denna punkt måtte ändras till »anslag» eller »stipendier», vilket skulle vara en mera tilltalande och riktig formulering än den mycket uråldriga och dubbeltydiga som ännu användes.

Det är så mycket mera befogat att detta anslag höjes, som författarnas läge under året i mycket hög grad försämrats på grund av bland annat pappersransoneringen, som särskilt gått ut över de kulturella delarna av innehållet i den dagliga pressen och delvis även i veckopressen, varigenom författarna lidit avsevärt avbräck. Jag vill uttala förhoppningen att, om det blir en ytterligare skärpt pappersransonering, vid överläggningarna mellan konsumenterna av papper och statsmyndigheterna måtte betonas vikten av att man inte låter denna minskning av papperstilldelningen gå ut över den kulturella delen av böcker och tidningar. Detta är ju inte bara ett intresse, som angår författarna, utan det rör överhuvud taget hela kulturlivet, ty skulle det bara bli annonser, idrott och

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

utrikespolitik i tidningarna, bleve innehållet mycket ensidigt, till stor nackdel för den allmänna folkupplysningen.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till denna punkt i utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt.

Mom. b).

Herr **Öhman**: Herr talman! Med hänvisning till vad jag tidigare anfört, ber jag få yrka bifall till motionen nr 137.

Herr **Larsson**: Herr talman! Jag skulle kunnat inskränka mig till att yrka bifall till vad utskottet under denna punkt hemställt. Jag vill emellertid påminna om att utskottet behandlat denna fråga ganska välvilligt, vilket herr Öhman också erkände.

Utskottet förutsätter således att i motionen framförda synpunkter skola beaktas av såväl studielånenämnden som studentsociala utredningen, liksom utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på dessa spörsmål. Under sådana förhållanden kan jag inte anse, att det finns någon anledning att i detta speciella fall skriva till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ämnet.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag kan för min del inte annat än framställa yrkande om bifall till motionen nr 137.

Konstnärerna äro verkligen oerhört tillbakasatta, och det är märkligt, att den bildande konsten i Sverige är så föga uppmärksammas av statsmakterna som fallet är. Anslagen till våra museer för bildande konst är ytterst obetydliga i förhållande till budgeten i övrigt. Jag har inte räknat ut procenten, men konstnärerna ha praktiskt taget ingen hjälp alls. Detta synes märkligt, när man tänker på hur fordomdags de bildande konstnärerna, som visade talang, understöddes av statsmakterna i alldeles särskilt hög grad. De fingo konungars, regeringars och riksdagars stöd i mycket stor utsträckning. De sändes ut på ganska dyrbara resor. Mycket ofta hade de också stöd av enskilda mecenater. Allt detta har nu i väsentlig utsträckning bortfallit, och det är många konstnärer som ha det oerhört svårt. Det är så mycket besynnerligare som konstnärerna av oss alla och även av statsmakter och kommunalmakter, och vad det vara må, anlitas i mycket hög grad, då det gäller hjälp till olika insamlingar. Man begär, och har i mycket stor utsträckning fått positivt gensvar, att de skola skänka sina tavlor och sina skulpturer gratis till alla dessa otaliga insamlingar för utrikes och inrikes hjälp, som pågå, och jag måste säga, att jag aldrig har sett en kår, som mera välvilligt har sökt hjälpa i dessa fall. Det ger en viss skyldighet åt samhället att visa någon hjälp och tacksamhet tillbaka. Det är väl sant, att konstnärerna under kriget haft någon bättre möjlighet att sälja sina alster än tidigare, men det gäller företrädesvis de allra mest berömda och kända konstnärerna, under det att de mindre berömda och de unga inte ha haft någon särskilt stor marknad. Nu veta vi att det finns naturliga anlag för bildande konst hos hela vårt folk, och det finns många bland arbetarklassen och även bland bondeklassen med påtagliga anlag för denna konstart. Dessa kunna ju inte komma någon vart, om man inte hjälper dem. Man borde i varje fall hjälpa dem, så att de finge utbilda sina talanger. Detta sker mycket sällan. Däremot kan man ju säga, att de berömda konst-

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

närerna ha det relativt bra ställt, men det är inte dem jag nu närmast tänker på. Många av dem ha på grund av hjälp från enskilda mecenater kommit så långt i sin utveckling som de gjort och tack vare denna hjälp givit hela landet berömmelse ute i världen. Jag tror att det är mycket betydelsefullt för vårt land att vi ta vara på våra talanger på alla områden, ty de skänka vårt land en goodwill som vi behöva. Jag måste därför säga, att det som i motionen uttalas om hjälp åt konstnärerna är verkligt motiverat.

Nu kan jag emellertid förstå att det, då utskottet denna gång avvisat motionen, inte finns några utsikter att få den beaktad. Men jag skulle dock vilja hemställa till regeringen att till ett kommande år ta vård om dessa bildande konstnärers möjligheter att få de stipendier som behövas för att deras talang skall kunna utvecklas och därigenom hela vårt land få en ökad både andlig och materiell tillgång.

Herr talman! Om det begäres votering, kommer jag att rösta för motionen. Jag har närmast begärt ordet för att rikta denna vädjan till regeringen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Anslag till
resestipendier
åt journalister.*

Punkten 272.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindström* (I: 23) och den andra inom andra kammaren av herr *Ward* (II: 37), hade hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1947/48 bevilja 8 000 kronor till resestipendier åt journalister, företrädesvis åt medarbetare, som hade redaktionellt arbete i svensk tidning eller journalistisk byrå till huvudsaklig sysselsättning, samt anhålla att Kungl. Maj:t måtte utfärda de närmare bestämmelserna rörande villkoren och sättet för stipendiernas utdelning.

Utskottet hade i den ifrågavarande punkten anfört:

»Utskottet anser sig icke böra tillstyrka bifall till det i motionerna I: 23 och II: 37 framställda yrkandet. Det synes nämligen utskottet i första hand böra ankomma på vederbörande fackorganisationer och sammanslutningar att vidtaga åtgärder för tillgodoseendet av det i motionerna angivna syftet.

Utskottet hemställer förty, att motionerna I: 23 och II: 37 icke må av riksdagen bifallas.»

Herr **Ström**: Herr talman! Jag måste komma igen även i denna fråga.

Jag kan inte finna annat än att det är ganska egendomligt att utskottet, nästan utan någon motivering, avstyrkt motionerna om resestipendier åt journalister. Resestipendier ha utgått tidigare, och det är naturligtvis oerhört viktigt för vårt land att ha tillgång till kunniga publicister. Man kan ju säga, att det är tidningarnas ensak, om de vilja skiäcka ut sina journalister till utlandet för studier. Det finns emellertid så många fattiga och små tidningar, som ha behov av verkligt duktiga journalister, men som inte ha råd att sända ut sina medarbetare till utlandet för studier. Som nu är blir det ett slags belöning åt de stora och rika tidningarnas journalister men ett tillbakasettande särskilt av landsortens tidningar och tidningsmän. Jag tycker inte detta är sympatiskt, och det är inte heller nyttigt för landet.

Jag kan därför inte förstå, att herrar *Lindströms* och *Wards* begäran om 8 000 kronor till resestipendier åt journalister avslås. Det gäller företrädes-

Anslag till resestipendier åt journalister. (Forts.)

vis medarbetare, som ha redaktionellt arbete i svensk tidning eller journalistisk byrå till huvudsaklig sysselsättning. Vi ha ju nu tagit upp de under kriget vilande stipendierna på andra områden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de av herr Lindström och herr Ward väckta motionerna.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att beträffande den nu föredragna punkten annat yrkande ej förekommit än att kammaren skulle bifalla de i ämnet väckta motionerna.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 273—296.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 297.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande diverse kapitalfonder gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser väg- och vattenbyggnadsverkets förrädsfond, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm m. m.

*Ang. vissa
markfrågor
i Stockholm
m. m.*

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 62 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med av föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 14 februari 1947 förordad ändring å kronans vägnar godkänna ett berörda statsrådsprotokoll bifogat förslag till avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm m. m.; Kungl. Maj:t obetaget att vidtaga de smärre jämkningar i avtalet, som kunde visa sig erforderliga och om vilka överenskommelse kunde komma att träffas.

Ang. vissa markfrågor i Stockholm m. m. (Forts.)

Herr **Ström**: Herr talman! När vi för något år sedan behandlade frågan om byggandet av det nya kanslihuset — det var kanslihuset nummer två — förklarades det från flera håll, att det därmed var slut på inkräktandet i Gamla staden för uppförande av nya ämbetsbyggnader. Man ansåg, att det vid detta tillfälle inte var så farligt att ta detta steg, i synnerhet som man skulle bibehålla den gamla stadsplanen och de gamla husen i viss och ganska stor utsträckning och omdana det hela inifrån för att kunna ta emot de erforderliga kontoren.

Innan detta andra kanslihus ens är färdigt, tar man nu emellertid faktiskt ett steg mot det tredje kanslihuset. Det är ett tredje kanslihus — man må kalla det vad man vill — som skall byggas på det kvarter, som ligger intill det andra kanslihuset, nämligen på tomterna nr 4, nr 5 och nr 6.7 i Mercurius vid Stora Gråmunkegränd, Stora Nygatan och Storkyrkobrinken. Det är hela kvarter, som nu sätts i fara, och jag är övertygad om att sedan detta markavtal träffats, skall det inte dröja länge förrän krav på ett tredje kanslihus komma att ställas. Därmed hotas Gamla staden av ytterligare förstörelse. Här ligger hus, som uppförts i början av 1700-talet, och här ligger hus av ganska märklig art från 1800-talet. Vi bruka ju säga, att byggnader, som äro minst hundra år, anses vara kulturminnesmärken. Allt detta överlämnar man här åt rivning. Det sägs nämligen i det framlagda avtalsförslaget, som finns återgivet på s. 1 i utskottets utlåtande, sedan de tomter uppräknats, vilka jag nyss omnämnde: »i anslutning vartill staden dels förbinder sig att antaga sådan ändring av stadsplanen för kvarteret att tomtmarken inom det-samma avses för allmänna byggnader, dels ock förklarar, att de nämnda tomterna försäljas för rivning av därå uppförda byggnader.» Man skonar således inte i detta fall, såsom när man byggde det andra kanslihuset, det viktigaste, de yttre formationerna, utan man går här in för att faktiskt riva hela detta stora kvarter för att där uppföra en ny väldig ämbetsbyggnad. Vi veta inte till vilken höjd denna byggnad kommer att uppföras eller hur den i övrigt kommer att gestalta sig i förhållande till denna gamla bebyggelse, som snart är ensamstående i Europa efter den förödelse, som genom kriget övergått så många gamla städer i vår världsdel.

Det är ju märkligt ändå med vilken ringa omtanke statsmakterna handskas med dessa kulturella värden. Man gör ingrepp även på andra håll i Gamla staden, nämligen på inte mindre än fyra andra håll. och detta är således det femte. Men dessa andra ingrepp äro inte så farliga för stadens utseende som när det gäller ingreppen i detta mitt inne i Gamla staden belägna område, där tomterna sammanlagt gå på 740 000 kronor av den totala summan 2 918 750 kronor. Skulle man inte ha kunnat spara dessa tomter och sökt sig någon annan plats för detta tredje kanslihus? Jag kan inte inse, att denna åtgärd är välbetänkt. Man kan här klandra både staden, som sålt tomterna på dessa villkor, markkommissionen, som godtagit rivningen, regeringen, som har förordat detta ingrepp, och statsutskottet, som har varit med om detta attentat mot de äldsta eller bland de äldsta kulturvärden vi äga.

Man har såvitt jag har kunnat se inte heller frågat det främsta ämbetsverk vi ha på detta område, nämligen riksantikvarieämbetet, för att höra dess mening. Jag har i varje fall inte kunnat finna något yttrande från detta ämbetsverk. Det är mycket märkligt, att man gör ingripanden av denna art utan att fråga den mest ansvariga och sakkunniga myndigheten, och enligt min mening kan riksantikvarien här göra mycket starka invändningar. Ty det är inte bara den yttre strukturen som förändras och fördärvas, utan flera av dessa hus innehålla rester av en äldre bebyggelse, som komma att totalt spolieras och som för forskningen äro oerhört viktiga. Dessutom innehålla de

Ang. vissa markfrågor i Stockholm m. m. (Forts.)

konstnärliga inredningar, takmålningar och värdefulla skulpturala ting, som också gå förlorade.

Om man nu ändå hade sagt, att man köper dessa kvarter för framtiden, och inte sagt ut, att de skola rivas, hade därmed kunnat vinnas någon besinnings-tid och en bättre insikt hos vårt folk om innebörden av dessa ingrepp. Nu veta vi inte ens med visshet vad dessa tomter skola användas till. Det finns ingenting annat utsagt än att på dem skola uppföras statsämbetsverk. Vi veta inte vad som kommer att byggas för att ersätta det man river ned. Man föregriper således en kommande tid och en kommande möjlighet att här göra en ändring i vad som föreslagits i markkommissionens överenskommelse.

Herr talman! Det är verkligen sorgligt, att man skall behöva uppleva denna förstörelse av Gamla staden. Den kommer att förstöras även på den andra sidan. ty hela Riddarholmen kommer att ödeläggas genom de nya järnvägsförbindelserna. Den nedre delen av Gamla staden kommer också att oerhört angripas av de nya kommunikationslederna, som där komma att gå fram. Inom kort ha vi icke längre, mina damer och herrar, någon »gammal stad», utan vi ha någonting som en gång varit en åldrig kulturell stadsdel. Vi stå här inför ett företag, som jag tror framtiden djupt kommer att beklaga och också fälla en skarp dom över.

Det skulle ha varit mycket lätt att undvika följderna av denna åtgärd genom att i utskottets kläm efter meningens »Kungl. Maj:t obetaget att vidtaga de smärre jämkningar i avtalet, som kunna visa sig erforderliga och om vilka överenskommelse kan komma att träffas» tillägga »t. ex. i fråga om rätten till rivning av kvarteren utan att riksantikvarieämbetet därtill givit sitt förord». Genom ett dylikt tillägg skulle man åtminstone erhålla någon garanti för att åtgärder av denna art bleve prövade av det ämbetsverk, som har till uppgift att just värna om dessa gamla relikier i vår stad.

Jag vet inte om herr talmannen medgiver, att ett sådant tillägg göres. Om så är fallet, skulle jag vilja göra det, därest någon i statsutskottet är villig att understödja ett dylikt tillägg. Jag skulle vilja vänta med ett sådant yrkande, till dess jag har fått höra vad statsutskottet kan säga på denna punkt.

Herr Heiding: Herr talman! Jag hade ju inte tänkt, att det skulle bli någon debatt i denna fråga. Nu har emellertid herr Fredrik Ström ansett, att det i utskottets utlåtande borde ha intagits någonting om att dessa byggnader i Gamla staden inte skulle få rivas. Men, herr Ström, då hade det måst bli ett annat pris för tomterna nr 4, nr 5 och nr 6.7 i kvarteret Mercurius än det som i avtalet upptagits, nämligen 740 000 kronor. Det är alldeles klart att om staten skall övertaga dessa byggnader kan den inte betala så högt pris och sedan underhålla dem för framtiden utan att få annan användning för dem än såsom historiska byggnader.

Nu menar herr Ström att det i utlåtandet borde ha sagts, att det inte skulle få företagas någon rivning. I avtalet står det emellertid: »Vidare överlåter staden till kronan tomterna nr 4, nr 5 och nr 6.7 i kvarteret Mercurius i Stockholm (gatuadresser Stora Gråmunkegränd 8, Stora Nygatan 3 samt Stora Nygatan 1 och Storkyrkobrinken 13), i anslutning vartill staden dels förbinder sig att antaga sådan ändring av stadsplanen för kvarteret att tomtmarken inom detsamma avses för allmänna byggnader, dels ock förklarar, att de nämnda tomterna försäljas för rivning av därå uppförda byggnader.» Stadens representanter ha således gått med på att byggnaderna skola rivas. Herr Ström skulle därför ha talat med Stockholms stads representanter och försökt få dem att inte gå in för denna försäljning till staten. Om dessa byggnader skulle ha

Ang. vissa markfrågor i Stockholm m. m. (Forts.)
bevarats för framtiden, borde ju stadens representanter ha motsatt sig denna rivning av byggnaderna.

Departementschefen har också anfört: »De föreslagna kompletteringarna av kronans markinnehav ha i sak icke föranlett erinran från remissmyndigheternas sida, och jag finner mig böra tillstyrka förvärv av ifrågavarande mark.»

Inte någon enda remissmyndighet har således motsatt sig dessa marköverlåtelser. Visserligen ha erinringar gjorts på ett par punkter, men dessa gälla inte de tomter, som herr Fredrik Ström talar om, utan de gälla bl. a. det område, där det nuvarande Kronobageriet är beläget.

Statsrådet har vidare sagt: »Vid den prövning, som jag sålunda och i övrigt underkastat markkommissionens avtalsförslag, har jag funnit avvägningen mellan kronans och stadens intressen ha skett på sådant sätt att förslaget huvudgrunder få anses vara för kronan godtagbara.» Departementschefen har således ansett, att avtalet är sådant, att det kan godtagas. Huvudprincipen har varit att staten skulle kunna förlägga sina byggnader i närheten av kanslihuset och slottet. Av denna anledning har det varit angeläget för staten att förvärva just dessa tomter, liksom även tomten, där skatteverket är beläget, alltså tomten nr 6 i kvarteret Pegasus. Staden skulle i sin tur förvärva tomter i närheten av stadshuset, vilket också möjliggjorts genom detta avtal. Därtill komma en del mindre markregleringar och upplåtelse av tomtmark för uppförande av skola.

Stockholms stads representanter ha således varit eniga beträffande detta avtal, och herr Ström borde, om han velat få till stånd en ändring, för stadens representanter ha framhållit nackdelarna med avtalet.

När det gällde kanslihusannexet, var jag av den åsikten, att man borde ha räddat ännu mera av de gamla byggnaderna. Jag var i det fallet på samma linje som herr Ström. Men riksdagen hade en annan inställning och fattade beslut om att kanslihusannexet skulle få den föreslagna större omfattningen. Och när nu denna byggnad kommit till, är det ju möjligt att man inte med samma berättigande som eljest kan påyrka bevarande av de här ifrågavarande byggnaderna i kvarteret Mercurius. Med hänsyn till gatubilden torde det bli ofrånkomligt att genomföra åtminstone vissa ändringsarbeten på dessa byggnader. Jag tror för min del inte, att det finns någon möjlighet att slippa undan vissa sådana förändringar.

Det för överlåtelsen av byggnaderna avtalade priset förutsätter givetvis, att byggnaderna skola få rivas. Staten kan självfallet inte betala ett så högt pris, om byggnaderna för framtiden skola bibehållas i sitt nuvarande skick. Det kostar pengar att underhålla sådana historiska byggnader, och om användningen inte kan bli den beräknade, måste köpeskillingen bli betydligt lägre.

Jag tror inte det finns anledning för kammaren att gå in för någon ändring eller något tillägg i avtalet, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Herr talman! Jag vill svara herr Heiding, att jag inte har tillhört denna markkommission och inte heller representerat Stockholms stad vid förhandlingarna om denna sak, varför jag inte har kunnat veta vad man därvid överenskommit. Skönhetsrådet, som jag tillhör och som är en kommunal institution, fick först för någon vecka sedan del av dessa handlingar, och vi ha i vårt svar framhållit, att vi på det allra skarpaste motsätta oss detta avtal. Jag är inte heller medlem av statsutskottet och kan alltså inte på förhand veta vad statsutskottet godtar.

Det som förvånar mig är, att staten har krävt att överlåtelsen av de nämnda tomterna skulle ske med en förklaring från stadens sida, att de nämnda tom-

Ang. vissa markfrågor i Stockholm m. m. (Forts.)

terna försäljas för rivning av därå uppförda byggnader. Det måste vara statens delegerade, som ha krävt detta, ty stadens delegerade ha ju inte haft någon anledning att lägga sig i statens användning av de ifrågavarande tomterna och byggnaderna. Det har väl inte heller varit ett stadens intresse att sälja dessa byggnader, utan förhållandet har antagligen varit, att staten uppställt det villkoret för försäljningen till staden av vissa markområden på andra håll, att just dessa eller likvärdiga områden i Gamla staden i gengäld skulle överlämnas till staten. Det är ett markbyte som har skett, och jag anser det betänkligt, att man därvidlag gått till våga på detta sätt. De nuvarande byggnaderna ge antagligen inte så stor avkastning, och man måste tänka sig att det är statens mening att riva dem för att antingen bygga stora hyreshus eller bacracker eller — vilket jag anser vara sannolikast — ett tredje kanslihus, dit en rad ämbetsverk skulle flyttas från andra håll ute i staden. Jag har ingenting emot markbyten och motsätter mig inte att sådana ske. Vad jag riktar mig mot är det som står i avtalet att de nämnda tomterna försäljas för rivning av därå uppförda byggnader. Därmed gå oersättliga värden förlorade, och jag anser att stadens myndigheter, men framför allt statens delegerade, som ville köpa dessa byggnader och krävde rivning av dem, borde ha tänkt mera på vårt ansvar inför vårt folk.

Nu föreföll det av herr Heidings anförande, som om riksantikvarieämbetet skulle ha yttrat sig såsom remissinstans i denna fråga. Jag har dock ingenstans kunnat finna uppgift om att så har skett. Riksantikvarien är emellertid ledamot av skönhetsrådet och har biträtt de starka invändningar, som rådet rest mot att dessa byggnader skulle rivras.

Jag finner det ganska märkligt, att man utan att vara absolut tvingad förfar på detta sätt med en gammal förnämlig stadsdel. Man kunde ju ha skaffat sig mark någon annanstans i närheten av kanslihuset och slottet. Jag har inga invändningar att göra mot att staten förvärvar de byggnader, där skatteverket är inrymt. Jag tror inte att de ha samma betydelse ur kulturhistorisk synpunkt som byggnaderna i kvarteret Mercurius. Byggnaderna i kvarteret Pegasus komma sannolikt inte heller att rivras. Där finns i varje fall inte någon sådan bestämmelse i avtalet som när det gäller byggnaderna i kvarteret Mercurius, vilka ligga mitt inne i Gamla staden.

Herr Heiding hoppas, att man vid den framtida bebyggelsen av tomterna i kvarteret Mercurius skall kunna förfara på samma sätt som i fråga om kanslihusannexet. Efter oerhörda debatter i riksdagen och annorstädes lyckades man som bekant genomdriva, att de gamla byggnaderna i det fallet inte skulle rivras mer än till en del och att man i stället skulle försöka infoga den gamla bebyggelsen i det nya kanslihuset. Jag tror dock inte att herr Heiding kan garantera, att så kommer att ske även när det gäller de nu ifrågavarande byggnaderna. Jag är inte ens säker på att frågan vidare behöver gå till riksdagen, sedan detta avtal godkänts, utan det kan hända att man kan börja rivningen av dessa gamla byggnader när som helst.

Jag tycker alltså, att vad som här har skett är en ganska egendomlig och sorglig sak.

Herr **Forslund**: Herr talman! Jag vill anmäla mig såsom en av dem, som hysa betänkligheter mot att staten skall lägga sig till med ytterligare fastigheter i Gamla staden i syfte att riva dessa och där uppföra nya byggnader för Kungl. Maj:ts kansli och andra statliga organ.

Jag tror att riksdagen bör göra sig förtrogen med tanken, att vi äro framme vid den tidpunkt, då staten som sådan inte skall göra anspråk på ytterligare utrymme för ämbetsverk i Gamla staden utan låta den vara den stad, som den

Ang. vissa markfrågor i Stockholm m. m. (Forts.)

har varit, och inte utsätta dess gamla bebyggelse för förstörelse. Jag undrar, om vi inte ha den skyldigheten, änskönt ombuden för Stockholms stad ha gått med på det föreliggande avtalet.

Även om det nu står i avtalet, att staden medger att byggnaderna i kvarteret Mercurius skola få rivras, utgår jag från att hela ärendet, innan en rivning sker, ånyo förelägges riksdagen i samband med eventuellt förslag om uppförande av något nytt hus. Då blir riksdagen i tillfälle att pröva, huruvida detta markavtal bör fullföljas på det sätt, som underhandlarna tydligen ha tänkt sig. Om jag vore ledamot av riksdagen vid det tillfället, skulle jag nog vilja bestämt tillråda, att man mycket ingående prövade, huruvida det kan vara rimligt att göra ett ytterligare intrång på den gamla bebyggelsen i Staden mellan broarna. Och eftersom herr Heiding tydligen tillhör dem, som syssla med dessa markfrågor, och då han inte representerar Stockholms stad utan landsorten, skulle jag vilja vädja till honom att göra sig förtrogen med tanken, att man bör gå fram med varsamhet och inte låta staten övertaga byggnader i Gamla staden för det syfte, som i detta fall är angivet.

Herr Pauli: Herr talman! Jag har i livligt minne den debatt om kanslihusannexet, som fördes här i riksdagen, och de farhågor beträffande attacker mot bebyggelsen i Gamla staden, som då uttalades.

Jag har inte haft möjlighet att närmare studera denna sak, och jag har inte klart för mig vilka byggnader vid Stora Nygatan och i dess närhet det här gäller. Jag har inte heller deltagit i utskottsbehandlingen och hört debatten där. Jag ser i stället denna fråga rent principiellt och sällar mig då till dem, som finna det mycket betänkligt, att Gamla stadens område ytterligare skall utnyttjas för ämbetsbyggnader. Naturligtvis äro inte alla byggnader i Gamla staden av samma estetiska, antikvariska och historiska värde, utan en gradering i det avseendet kan mycket väl göras. Men vad som förbluffar mig i denna fråga är, att detta ärende har remitterats för yttrande till byggnadsstyrelsen, kammarkollegiet, djurgårdskommissionen, medicinalstyrelsen, riksräkenskapsverket och statskontoret, under det att — såsom herr Ström riktigt har påpekat — en sådan instans som riksantikvarieämbetet, som har ansvaret för att gammal värdefull bebyggelse inte spolieras eller vandaliseras, tydligen icke alls har beretts tillfälle att yttra sig. Jag finner detta högst anmärkningsvärt, herr talman, och jag vill att det skall stå i kammarens protokoll, att i denna kammare har uttalats en bestämd förväntan att, om liknande ärenden i framtiden komma upp, man då åtminstone hör sig för hos riksantikvarieämbetet om dess uppfattning och inte behandlar det hela som en rent ekonomisk fråga.

Jag förstår herr Ströms indignation, och jag delar hans syn på saken, även om jag måste fränkänna mig möjligheten att i detalj bedöma hur det kan ligga till just i fråga om de byggnader, som det här gäller. Jag instämmer i den förhoppning herr Forslund uttalade, att riksdagen får behandla denna fråga ännu en gång, innan man skrider till en eventuell rivning av dessa byggnader. Jag vill också uttala den förhoppningen, att riksantikvarieämbetet beredes tillfälle att yttra sig i denna fråga, innan den definitivt avgöres.

I detta anförande instämde herr *Branting*.

Herr Heiding: Herr talman! Det ser onekligen ut som om staten skulle ha tagit initiativet till underhandlingar men jag skall be att få nämna för herr Ström, att önskemålet om en särskild markkommission från början inte framställdes av staten utan av staden. Stockholms stad begärde, att en kommission

Ang. vissa markfrågor i Stockholm m. m. (Forts.)

skulle tillsättas för att underhandla om olika markupplåtelser här i staden och även uppgöra förslag beträffande byte av vissa byggnader.

I detta fall ansågs det lämpligt, för att Stockholms stad skulle kunna få övertaga bl. a. ett större markområde i anslutning till en av stadens folkskolor, den s. k. Fredhällsskolan ute vid Konradsberg, att de här ifrågavaranden byggnaderna i Gamla staden överfördes till staten. Från stadens sida har man inte motsatt sig att dessa byggnader skulle överlätas, utan man har ansett en sådan anordning lämplig.

Nu har här framställts önskemål om att detta ärende ånyo skall föreläggas riksdagen, men det är klart att anslag måste beviljas av riksdagen, för den händelse några andra byggnader skola uppföras på dessa tomter. Ärendet kommer alltså tillbaka igen. Men om utgången då blir, att de nuvarande byggnaderna inte få rivas, är det alldeles tydligt att Stockholms stad bör återbetala en del pengar av vad staden nu får avräkna. Såsom jag förut nämnt kan man givetvis inte betala ett lika högt pris som eljest för dessa byggnader, om man inte har möjlighet att riva dem utan tvingas att av kulturhistoriska skäl bevara dem. Jag hoppas, att både herr Fredrik Ström och herr Forslund komma att medverka till att staten från Stockholms stad får den ersättning, som i ett sådant fall kan anses skälig.

Här har också framhållits, att detta ärende inte blivit remitterat till riksantikvarieämbetet. Att så inte har blivit fallet kan man ju inte lasta markkommissionen för. Det har tydligen ansetts obehövt att remittera ärendet till flera myndigheter än de i utlåtandet omnämnda. Jag läste visserligen i en tidning i förra veckan, att riksantikvarien ansåg det olämpligt att riva dessa byggnader. Detta uttalande gjordes dock sedan både avdelningen och statsutskottet hade behandlat frågan.

Som jag förut framhållit kan frågan klaras upp på det sättet, att en ny prövning sker i samband med att proposition om anslag för nybyggnad eller eventuellt ombyggnad eller reparation förelägges riksdagen. Men då bör också Stockholms stad vara underkunnig om att eventuellt ett visst belopp måste återbetalas. Det måste bli underhandlingar om detta för att man skall kunna få frågan löst, och då kan det ordnas så som både herr Ström och herr Forslund vilja ha det.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Ström: Herr talman! Det är två saker herr Heiding och jag debattera. I den ena frågan äro vi ense, och i den andra äro vi inte ense, och vi få lov att skilja dem åt.

Markavtalet i och för sig har jag ingenting att invända emot. Jag har inte deltagit i underhandlingarna och kan inte närmare känna till dem. Men när jag läser handlingarna, ser jag ju att i avtalet säges, att tomterna i kvarteret Mercurius »försäljas för rivning av därå uppförda byggnader». Hur kan man sluta ett sådant avtal utan att ens tillfråga den myndighet, som har tillsatts just för att bedöma sådana frågor och som i första rummet borde ha blivit tillfrågad? Jag vet inte vem som har skulden till detta — om det är statsrådet eller vederbörande inom utskottet. Men faktum är, att ett mycket stort och graverande fel har begåtts och att tillvägagångssättet i detta fall strider mot vad som är praxis inom riksdagen. Samma fel har begåtts inom Stockholms stad. Skönhetsrådet, som har laglig rätt att yttra sig om alla sådana frågor, fick nämligen ingenting veta om saken, förrän markavtalet redan var undertecknat och propositionen blivit avlämnad i riksdagen. Man har alltså förbigått de sakkunniga instanserna på bägge sidor! Riksantikvarien, som är medlem av skönhetsrådet, har tydligen icke haft tillfälle att taga ställning till

Ang. vissa markfrågor i Stockholm m. m. (Forts.)

denna fråga på annat sätt än genom att skönhetsrådet begärde att få yttra sig. Men då var det i viss mån för sent — det var bara för någon vecka sedan — och då förelåg redan detta beslut.

Herr Heiding antyder nu, att Stockholms stad skulle få betala tillbaka ett visst belopp, därest byggnaderna inte rivs, eftersom staten eljest inte kunde göra de fina affärer som eljest skulle vara möjliga. Detta är ju ett utslag av de vanliga tomtspekulationssynpunkterna, och jag kan förstå att man resonerar på det sättet, när man köper eller byter tomter och byggnader och försöker »klå» varandra och förtjäna litet på affären. Men man gör inte på det sättet då det gäller byggnader av den valör som dessa i Gamla staden i Stockholm, som snart kanske är den enda bevarade äldre stadsbebyggelsen i Europa. Jag antar emellertid att Stockholms stad, sedan man fått kännedom om vad som åsyftas med denna passus om rivningen, inte kommer att försöka pruta på de 50 000 kronor eller vad det nu kan bli, som staten skulle fordra tillbaka, om rivning skall undgås.

Det får inte bli så, att man utan vidare river dessa byggnader, sedan man väl har fått dem i sitt våld, utan riksdagen bör, såsom här har framhållits av olika talare, få tillfälle att yttra sig innan något sådant sker. Byggnaderna böra bevaras till dess staten eventuellt behöver dem för sina egna ändamål. Jag antar att de äro köpta med hänsyn till behovet av ämbetsbyggnader, ty staten har väl inte blivit något slags tomtjobbare. Därför måste vi enas om tillfälle här i riksdagen att yttra oss ännu en gång, och jag hoppas, att riksantikvarieämbetet då också i vederbörlig ordning beredes tillfälle att yttra sig. Jag begär ingenting annat än att vi skola få pröva denna fråga allsidigt och med beaktande av vad alla intressen kräva. Och till dessa intressen måste vi också räkna de kulturella och kulturhistoriska.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! Jag anser att det kan vara tveksamt, om man skall gå med på den linje som herr Förslund rekommenderade, ty på det sättet skulle ju de här fastigheterna kunna manövreras över i statens hand, så att staten får underhållsskyldigheten för dem, en skyldighet som nu åvilar Stockholms stad.

Om man vid den kommande behandlingen motsätter sig att dessa gamla byggnader rivs, så att staten inte blir i tillfälle att utnyttja tomterna på det sätt, som avses med detta avtal, skulle enligt herr Heidings tanke ett visst belopp återbetalas från Stockholms stad. Men hela den kostnad, som är förenad med att underhålla dessa byggnader under en period, vars längd vi nu inte ha möjlighet att bedöma, kan naturligtvis icke ersättas genom att staden återbetalar ett belopp av exempelvis den storleksordning, som herr Ström nämnde. Överhuvud taget kan man ju i detta sammanhang inte nämna några belopp.

Jag är lika angelägen som någon om att vi i Gamla staden bevara allt, som från olika synpunkter sett är värdefullt. Men som herr Pauli nämnde finns det naturligtvis i Gamla staden också byggnader, som inte äro så värdefulla. Och om man inte gör värre intrång än att man river fallfärdiga hus och försöker att med bibehållande av den gamla stadsplanen infoga det nya i det gamla på ett så pietetsfullt sätt som möjligt, så skulle jag tro att Gamla staden inte behöver förlora någonting på det. Det har ju också visat sig vid konserveringar av gamla städer, som ha verkställts ute i Europa, att de bara ha vunnit på detta. Men det är klart, att ingreppen måste ske med stor varsamhet.

När vi i kväll gå att besluta i denna sak, måste vi emellertid ta hänsyn till statsnyttan, och det är den som har dikterat det föreliggande förslaget. Om inte staten har möjlighet att riva de nuvarande byggnaderna och uppföra en ny byggnad, kan ju inte staten använda dessa tomter på det sätt som tänkts,

Ang. vissa markfrågor i Stockholm m. m. (Forts.)

utan då måste man se sig om efter andra möjligheter för att åstadkomma de nödvändiga byggnaderna.

Därför ifrågasätter jag mycket starkt, om vi inte, i den tvekan som här råder, rätteligen böra återremittera ärendet till statsutskottet, så att utskottet, får överväga saken ytterligare och lägga fram ärendet i ett klarare skick.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till livräntetillägg åt vissa livräntetagare enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete, anslag till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. samt anslag till bidrag till fiskares försäkring, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Inga Elisabeth Karlsson m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande regleringen för budgetåret 1947/48 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslagen till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Sista punkten.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo bankoutskottets memorial:

nr 13, angående resekostnadsersättning åt vissa hos 1947 års riksdag anställda tjänstemän;

nr 14, med förslag till ändrad lydelse av § 10 första stycket instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken; samt

nr 15, med förslag till ändrad lydelse av tredje stycket kungörelsen den 27 november 1942 (nr 951) angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte.

Vad utskottet i dessa memorial hemställt bifölls.

Om kontroll
över handeln
med s. k.
bekämpnings-
medel.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner angående lagstadgad kontroll över handeln med s. k. bekämpningsmedel.

Med föranledande av två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 12 i första kammaren av herr *Bondeson* m. fl. och nr 23 i andra kammaren av herr *Liedberg* m. fl., hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att frågan om kvalitetskontroll av saluförda medel för bekämpning av skadedjur, parasiter och ogräs samt om upplysning och forskning rörande dylika medel måtte göras till föremål för skyndsamt utredning, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr **Branting**: Herr talman! Jag har ingalunda något annat yrkande än utskottets, men jag ville gärna fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på detta jämförelsevis lilla ärende, därför att det ger en mycket karakteristisk bild av nödvändigheten av den kvalitetskontroll, varom det förra året stod en ganska het strid.

Om man tar del av reciten i detta ärende, finner man hur statens växtskyddsanstalt ända sedan år 1933 har fört en hård kamp för att få till stånd denna ytterst nödvändiga kvalitetskontroll. Av redogörelsen framgår, hur anstalten redan då begärde vissa lagstadganden i detta ämne. Med anledning därav utfärdades av medicinalstyrelsen en del bestämmelser, som emellertid visade sig vara fullständigt otillräckliga. Anstalten anförde i förnyad framställning år 1935, att vinsten av dessa bestämmelser var »desto mindre som man bland andra kategorier bekämpningsmedel än dem bestämmelserna avse otvivelaktigt träffar på de värdelösaste och mest humbugsartade preparaten, vilka ofta åtföljas av en reklam, som är i hög grad osund. Den stora allmänheten är givetvis ur stånd att bland alla dessa skilja de goda medlen från de dåliga och göra sig en riktig föreställning om preparatens verkliga värde». Växtskyddsanstalten kunde inte heller värdesätta dessa medel och stå allmänheten till tjänst med upplysningar, en brist som ansågs vara högst anmärkningsvärd.

Växtskyddsanstalten framlade år 1936 ett överarbetat författningsförslag, som blev föremål för yttranden av vissa myndigheter. Medicinalstyrelsen försökte göra gällande, att med utfärdande av ifrågavarande bestämmelser borde anstå, till dess en allmän revision av giftstadgan hade blivit verkställd. Först i det sammanhanget skulle man intaga dessa nya bestämmelser.

Växtskyddsanstalten återkom till frågan i ett yttrande till Kungl. Maj:t år 1938, och Sveriges pomologiska förening ingav år 1940 en skrivelse till Kungl. Maj:t, vilken också utmynnade i en anhållan, att Kungl. Maj:t måtte till övervägande upptaga växtskyddsanstaltens förslag om kvalitetskontroll. Pomologiska föreningen framhöll först, vilket stort arbete föreningen utfört på olika områden, och yttrade sedan: »Samtidigt som dessa arbeten intensifierats, tillföres marknaden alltjämt nya, oprövade bekämpningsmedel, som genom ihållande reklam rekommenderas landets fruktodlare. Då emellertid fruktodlarna lika litet nu som förr äga möjlighet erhålla utlåtanden angående olika bekämpningsmedels värde, baserade på fortlöpande officiell kontroll, kunna dessa medel ofta visa helt andra egenskaper än vad som i reklamen framhålles.»

Växtskyddsanstalten framhöll samtidigt att den biologiska kontroll, som av anstalten själv utfördes, icke utgjorde något hinder för att mindre nogräknade företagare pungslöge allmänheten genom försäljning av mindervär-

Om kontroll över handeln med s. k. bekämpningsmedel. (Forts.)

diga, helt odugliga eller i sämsta fall direkt skadliga preparat. Växtskyddsanstaltens möjligheter att genomföra upplysningsverksamheten omöjliggjordes genom en bråkande reklam för dylika preparat, och en annan brist i den frivilliga kontrollen var, att sammansättningen av ett under visst namn prövat preparat kunde underkastas förändringar till sin sammansättning utan att namnet ändrades, vilket ju också är en form av bedrägeri mot allmänheten.

Men sedan komma just de krafter med i spelet, som vi känna igen sedan förra årets stora debatt i frågan: industrikontoret uppträder på arenan och ifrågasätter, trots allt som anförts, behovet av en sådan kontrollagstiftning. Den skulle nämligen verka hämmande på initiativet och på tillverkningen! Skyldigheten att deklarerera de i bekämpningsmedlen ingående ämnena skulle skada »det privata initiativet» och även försvåra eller omöjliggöra import av växtskyddsmedel! Industrikontoret gjorde gällande att ovederhäftig reklam och mindervärdiga bekämpningsmedel, som naturligtvis kunna förekomma, böra motarbetas med andra och enklare medel än den föreslagna lagstiftningen.

Så kommer kommerskollegium in i denna lek med yttranden av ungefär samma tendens som man hörde prov på förra året. Man kunde icke bestrida, att osund affärsverksamhet förekom på detta område, liksom på åtskilliga andra, men den borde enligt ämbetsverkets mening inte motarbetas på det av växtskyddsanstalten föreslagna sättet, vilket skulle innebära avsevärda ingrepp i näringsfriheten!

Behovet av en kvalitetskontroll har emellertid visat sig var så starkt, att Kungl. Maj:t icke kunnat tillbakavisa dessa krav. Man tänkte sig först, att frågan skulle hänvisas till den sakkunnigutredning, som förra året tillsattes under namn av 1946 års utredning angående kvalitetsforskning och konsumentupplysning. Emellertid har utskottet med all rätt klargjort, att man på det sättet kommer att ytterligare skjuta frågan på en oviss framtid, och därför har utskottet låtit sitt yttrande utmyнна i den hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla att frågan om kvalitetskontroll av saluförda medel för bekämpning av skadedjur etc. göres till föremål för *skyndsam* utredning.

Jag har tillåtit mig att under några minuter ta kammarens tid i anspråk för att på ett speciellt område fästa uppmärksamheten vid frågan om kvalitetskontrollen. Det har här med utomordentlig tydlighet visat sig, hur det går till inom *ett* område inom näringslivet, och myndigheterna ha ju härtill sagt, att så går det till också på många andra områden. Man ser också, vilka intressen som från ena sidan kräva kvalitetskontroll och vilka argument däremot, om näringsfriheten, det fria initiativet o. s. v., som man från andra sidan alltid åberopar.

Jag ber att få uttrycka synnerlig tillfredsställelse med det resultat utskottet har kommit till och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion angående viss ändring av 16 § militärsättningsförordningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om inskränkning av tiden för taxeredsättning å rikssamtal.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion angående inskränkning av tiden för nedsättning av taxan för rikstelefonersamtal.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 44, hade herr *Leander* hemställt, att riksdagen måtte besluta att av Kungl. Maj:t begära en sådan revision av telefonreglementet, att den taxereducerade tiden fastställdes till att omfatta endast söckendagar under tiden 18—21.

Utskottet, som inhämtat yttranden över motionen från telegrafstyrelsen och landsorganisationen i Sverige, hade i det nu ifrågavarande utlåtandet anført:

»Av telegrafstyrelsens yttrande framgår, att den nedgång i samtalsfrekvensen, som i gynnsammaste fall kan antagas bliva en följd av den i motionen föreslagna inskränkningen av tiden för tillämpningen av nedsatta avgifter för rikstelefonersamtal, icke får någon inverkan av nämnvärd betydelse för telefonisternas tjänstgöringsförhållanden. Motionens syfte, som är att begränsa övertids- och helgdagstjänstgöringen för telefonisterna, kan alltså knappast tänkas bliva tillgodosett genom den föreslagna taxeändringen. Vid sådant förhållande anser sig utskottet, som vill fästa uppmärksamheten därpå, att nu ifrågavarande personal för tjänstgöring utöver fastställd arbetstid åtnjuter övertidsersättning, sakna anledning förorda bifall till motionen. Ordnanget av personalens tjänstgöringsförhållanden är en fråga av sådan art, att den bör lösas efter förhandlingar i vanlig ordning emellan telegrafverket och vederbörande personalorganisationer.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Herr *Leander*: Herr talman! Jag har ju ingen som helst förhoppning om att kunna förmå kammaren att intaga en annan ståndpunkt i denna fråga än utskottet, och det är inte heller i den avsikten jag tar till orda. Men jag vill gärna anföra några synpunkter utöver dem, som motionen innehåller, för att belysa det problem, som här är i fråga.

Jag har i motionen hemställt om en revision av telefonreglementet i avsikt att få de billiga taxorna slojade på söndagarna och tiden för deras tillämpning på vardagarna inskränkt. Meningen har varit att därigenom möjliggöra inskränkningar i det myckna övertids-, kvälls- och helgdagsarbete, som telefonisterna mer än andra kategorier få utföra.

Telefonisternas arbetstidsfråga diskuterades i höstas i andra kammaren, då läkaren och ledamoten av andra kammaren herr von Friesen i en interpellation efterlyste åtgärder till förbättring av denna personals arbetsförhållanden antingen genom införande av en ledighet var fjortonde dag eller på annat sätt. Han hade såsom verksläkare kommit till den uppfattningen, att denna personals tjänstgöringsförhållanden voro särskilt pressande på grund av arbetets intensitet och arbetstidens längd.

Jag tror att man kan understryka denna herr von Friesens uppfattning. Den torde knappast bestridas vare sig av telegrafverkets ledning eller överhuvud taget av någon, som känner till förhållandena på detta område. Telefonisterna ha mellan 15 och 30 arbetsdagar mer än flertalet andra arbetande människor, eftersom de tjänstgöra hälften av alla årets helgdagar och helgdagsaftnar. Arbetsveckan utgör för denna personal, liksom i allmänhet för statens kvinnliga och även manliga befattningshavare, 42 timmar, men det torde i detta sammanhang förtjäna påpekas att den s. k. sommartiden, som tillämpas inom statens verk i övrigt och som innebär, att arbetstiden per dag under sommarmånaderna är en timme kortare, icke åtnjutes av telefonisterna. Denna personal-

Om inskränkning av tiden för taxenedsättning å rikssamtal. (Forts.)

grupp, som säkerligen har ett lika krävande arbete som flertalet andra grupper, om inte dess arbete rent av är ännu mera pressande, har även i detta avseende blivit styvmoderligt behandlad. Faktum är alltså, att telefonisterna dels ha flera arbetsdagar per år än flertalet andra i statens tjänst anställda och dels under sommarmånaderna ha flera arbetstimmar per dag och vecka än flertalet andra kvinnliga statstjänstemän. När härtill kommer, att denna långa normala arbetstid, som omfattar så mycket kvälls- och helgdagsarbete, särskilt vid helgerna och under sommarmånaderna ytterligare utökas med övertidsarbete, kan man förstå att telefonisterna känna sig missgynnade och att de äro missnöjda. Missnöjet förstärkes förklarligt nog därav att de ha den bestämda uppfattningen, att nuvarande taxesystem med nedsatta samtalsavgifter under vissa tider i betydande grad är orsaken till de betungande tjänstgöringsförhållandena.

Kommunikationsministern, statsrådet Nilsson, förklarade i sitt svar på herr von Friesens interpellation, att han fann det angeläget att ansträngningar gjordes i syfte att minska telefonisternas arbetsböda. Statsrådet framhöll också, att en åtgärd, som skulle ge någon möjlighet till ökad kvälls- och söndagsledighet, vore att slopa avgiftsnedsättningen för telefonsamtal under vissa kvälls- och söndagstimmar. Det är denna av herr statsrådet omnämnda möjlighet, som min motion avser att få prövad.

Jag är fullt på det klara med att denna åtgärd inte löser hela problemet. Ingen kan förutsäga vare sig en taxeförhöjnings restriktiva verkan eller förskjutningen av samtalsfrekvensen från kvälls- till dagtimmar på grund av en sådan taxerevision. Enligt av telegrafstyrelsen till utskottet lämnat statistiskt material skulle verkningarna av denna taxeförhöjning bli obetydliga på helgdagarna. Jag vill inte yttra mig om denna statistiks uppläggning och resultat, men det är i varje fall personalens bestämda uppfattning, grundad på praktisk erfarenhet, att den i motionen föreslagna taxeomläggningen skulle ge en betydligt större förbättring än telegrafstyrelsens statistik utvisar. Men här rör man sig som sagt från båda sidor med antaganden. Den nuvarande fördelningen mellan tidiga och sena vakter visar under alla förhållanden otvetydigt, att den billigare taxan i avsevärd grad bidrager till ökat kvällsarbete. På helgdagarna äro kvällsvakterna flera än förmiddagsvakterna, och de sena kvällsvakterna, till klockan 22 och 23, ända upp till fem gånger flera än kvällsvakterna till klockan 21.

Detta system med billigare tjänster under kvällar och helgdagar är säkerligen ganska ovanligt inom det privata näringslivet och har heller ingen motsvarighet inom andra länders telefonväsen. I våra grannländer Danmark och Norge tillämpas ett betydligt mera restriktivt system.

Med dessa tjänstgöringsförhållanden är det inte så underligt, om telefonisterna söka sig över till andra anställningar med där i allmänhet gällande bättre arbetstider. År 1936 nyrekryterades, för att ta ett exempel, omkring 250 telefonister, och av dessa torde nu kvarstå ett 50-tal. Svårigheten är således inte i första hand att få folk, utan att få personalen att stanna kvar och att nöja sig med de rådande arbetsförhållandena.

Vad jag nu sagt om telefonisternas långa och pressande arbetstid har verifierats av kommunikationsministern och har icke heller förnekats av telegrafstyrelsen. Man förmenar, att dessa missförhållanden böra avhjälpas genom ökning av antalet linjer och expeditorsplatser samt genom personalökningar, och det är givet att detta skulle vara den effektivaste lösningen. Men att realisera allt detta tar år, det är en fråga för framtiden. Den enda åtgärd, som enligt min mening omedelbart kan förbättra situationen för telefonisterna — lät

Om inskränkning av tiden för taxenedsättning å rikssamtal. (Forts.)
vara i begränsad omfattning — är den i motionen föreslagna inskränkningen av den tid, under vilken de billigare taxorna gälla.

Jag vill understryka, att ett bifall till motionen icke på något sätt minskar möjligheterna att utväxla telefonsamtal. Det är ju inte fråga om att stänga några telefonstationer.

Jag tror att allmänheten, därest den bleve informerad om förhållandena och om orsakerna till en eventuell taxerevision, skulle ta saken med ro. Man skulle säkerligen i stort sett, liksom andra kammarens tredje tillfälliga utskott har gjort, inse det berättigade i att telefonistpersonalen icke skall behöva intaga någon missgynnad undantagsställning när det gäller möjligheterna att tillgodogöra sig fritid.

Då nu denna kammares andra tillfälliga utskott gör gällande, att denna fråga om telefonisternas arbetstidsförhållanden bör lösas genom förhandlingar mellan telegrafstyrelsen och personalorganisationerna, vill jag härtill bara genmäla, att frågan, enligt vår mening, för närvarande helt enkelt inte kan lösas på annat sätt än genom en revision av telefonreglementet. Personalen räcker nämligen inte till, och det torde vara omöjligt att utöka den i så stor omfattning som skulle erfordras.

Taxefrågan kan ju endast lösas under medverkan av statsmakterna, och den måste lösas. Jag skulle förmoda, att statsmakterna efter nya framstötter från personalorganisationerna och efter nya förhandlingar mellan parterna säkerligen komma att anse sig nödsakade att medverka till en lösning. Telegrafstyrelsens ställning är ju inte heller bestämt avvisande; man kan säga att den är mera skeptisk än avvisande. Styrelsen erkänner ju att delade meningar kunna råda i fråga om lämpligheten att vidtaga sådana höjningar av nu gällande samtalsavgifter, som icke på något sätt påverka möjligheten att utväxla telefonsamtal, utan ha uteslutande restriktivt syfte, och till sist säger styrelsen, att om riksdagen skulle komma att anlägga sådana synpunkter på frågan, att en taxehöjning skulle anses böra komma till stånd, är från styrelsens sida intet att erinra däremot. Man kan ju inte påstå, att detta är något mycket bestämt avstyrkande, även om yttrandet i övrigt är skeptiskt och man anser att åtgärden icke skulle medföra något större resultat.

När man sedan talar om att prisstoppet skulle lägga hinder i vägen, vill jag påminna om att för ett par tre år sedan företog ju telegrafverket en liknande åtgärd, även den i restriktivt syfte, då man höjde inträdesavgifterna för telefonabonnemång från 25 till 100 kronor. Det gällde ändå en avgift som den som vill ha telefon måste betala, medan det däremot efter ett bifall till denna motion skulle vara möjligt att åtminstone på vardagarna begagna sig av de billiga taxorna.

När andra tillfälliga utskottet som en förmildrande omständighet och kanske också som ett försvar både för övertidsarbetet och för utskottets ståndpunkt säger, att utskottet vill fästa uppmärksamheten på att ifrågavarande personal för tjänstgöring utöver fastställd arbetstid åtnjuter övertidsersättning, måste jag å min sida säga, att antingen måste utskottet ha varit litet dåligt informerat eller också måste det ha något underliga begrepp om övertidsersättning. Det är naturligtvis sant att denna personal inte arbetar gratis, då den arbetar över den normala arbetstiden, men betalningen för den egna vaken är lika söndagar och vardagar, och ingen övertid förekommer på vardagar före kl. 22. De övertidsbestämmelser som finnas verka något olika för telefonisterna i lägsta och högsta löneklassen. En telefonist i högsta löneklassen, som tjänstgör en hel vakt extra en söndag, har en merersättning utöver vardagens avlöning med 3,29 kr. per vakt. Det blir 37 öre i timmen eller ungefär 20 procent. En hel extra vakt under en vardag renderar henne däremot en förlust av 3,01 kr.;

Om inskränkning av tiden för taxenedsättning å rikssamtal. (Forts.)

för övertid före kl. 22 får hon med andra ord 46 öre mindre i timmen än hon har på sin ordinarie vakt. I de lägre lönegraderna ställer det sig något bättre, och i de allra lägsta blir det någon övertidsersättning, men man kan enligt min mening knappast säga, att detta förhållande, att de få mindre betalt vid extra arbete, kan kallas för någon övertidsersättning, åtminstone icke i avtalsmässig mening. Efter den 1 juli, då det nya lönereglementet skall tillämpas, blir ju förhållandet annorlunda. Då skall det utgå 50 procent under vardagar till kl. 22, vill jag minnas, och 100 procent under helgdagar. Det är ju också detta som har givit oss anledning att i motionen påtala, att det blir ekonomiskt ofördelaktigt för verket efter den 1 juli. Då får man faktiskt betala folk dubbel avlöning för att sysselsätta dem med att expediera telefonsamtal till realisationspriser.

Landsorganisationen har ju i sitt utlåtande kommit med ett kompromissförslag, men det är inte heller acceptabelt. Det är naturligtvis bättre än nuvarande ordning, men det är en sak som man bör lägga märke till: med nuvarande taxestystem liksom enligt landsorganisationens förslag finns det en massa småstationer, som på söndagarna icke ha öppet längre än till kl. 3 och följaktligen icke ha någon nytta av taxereduceringen.

Herr talman! Jag har med vad jag nu sagt velat förklara motiven till den hemställan om revision av taxereglementet som vi framfört i motionen. Det är enligt vår mening den enda åtgärd som för närvarande torde vara möjlig, om man vill göra ett försök att bereda telefonisterna en mindre trist och mera mänsklig arbetstid.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Löthner: Herr talman! När telegrafstyrelsen i detta ärende med siffror visar, att ett bifall till motionen icke skulle ha någon nämnvärd inverkan på samtalsfrekvensen under tiderna för den billiga taxan, har utskottet ansett det meningslöst att förslå en inskränkning i tiden för dessa samtal, som hittills torde ha betraktats som en förmån av allmänheten. Det är inte bara sabbatstiden, som dessa telegrafstyrelsens undersökningar avse, utan också söckendagarna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion angående en plan för utvecklingen och inriktningen av landets produktiva resurser m. m. *Ang. utvecklingen av landets produktiva resurser m. m.*

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 171, hade herr *Linderot* m. fl. föreslagit, dels att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att så snart ske kunde och helst vid 1947 års riksdag en plan måtte framläggas för utvecklingen och inriktningen av landets produktiva resurser samt att i fortsättningen regelbundet måtte framläggas dylika planer, dels ock att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning om de lämpligaste administrativa formerna för den ekonomiska planeringen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att ifrågakvarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Ang. utvecklingen av landets produktiva resurser m. m. (Forts.)

Herr **Öhman**: Herr talman! när jag tar till orda, är det inte därför att jag har något hopp om att kunna få i gång någon ekonomisk debatt; det hade vi i onsdags, och det kan ju räcka åtminstone för tillfället, men jag har icke velat underlåta att ställa några frågor till utskottet, ty jag anser — och det må de ärade utskottsledamöterna inte taga alltför illa upp — att det är ganska sällan som man ser ett utlåtande som så lättvindigt behandlar ett ärende som man har gjort i detta fall. När man läser utskottets utlåtande, så får man det intrycket, att utskottet egentligen har underlåtit att taga upp förslaget till någon som helst realbehandling, ty om utskottet skulle ha gjort det, är jag ganska förvissad om att vi hade fått ett annat utlåtande än det som nu föreligger.

I denna motion ställas ju faktiskt många kärnfrågor i vårt lands ekonomiska politik. Det är de frågor som just nu stå och särskilt under onsdagens debatt stodo i centrum för hela riksdagens uppmärksamhet. Men hur gör utskottet, när det behandlar dem? Jo, utskottet har helt enkelt valt den mycket bekväma utvägen att taga fram vad första kammarens andra tillfälliga utskott sade i fjol, trycka av det och så säga, att det har inte inträffat någonting sedan 1946, som kan föranleda utskottet att få någon annan uppfattning än den som det hade i fjol. Jag måste verkligen till utskottets ärade ordförande herr Löthner ställa en fråga. Är det verkligen herr Löthners ståndpunkt, att ingenting har inträffat här i landets ekonomiska politik från 1946 till 1947, som skulle kunna föranleda en annan behandling av detta ärende? Jag undrar om herr Löthner därvidlag befinner sig i god samklang med sitt eget parti. Herr Domö anklagade ju i onsdags regeringen för att genom dess politik den ekonomiska situationen hade så förändrats, att vi nästan stodo inför en katastrof, men nu kommer partivännen Löthner och säger att ingenting har inträffat. Herr Domö sade ju att det var en förtroendekris mellan regeringen och folket. Jag undrar, herr Löthner, om det inte är en förtroendekris också inom högerpartiet, när två så diametralt motsatta ståndpunkter kunna få göra sig gällande.

Nu kan jag naturligtvis på sätt och vis mycket väl förstå, att herrar högermän i utskottet anse, att man naturligtvis icke skall vidtaga några som helst åtgärder i syfte att åstadkomma en planering i det svenska produktionslivet och den svenska ekonomien. Det kan jag förstå med anledning av deras sociala ställning och deras speciella intressen i den nuvarande situationen, men jag har sannerligen svårt att förstå, hur de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet ha kunnat i denna fråga göra gemensam front med högerens, bondeförbundets och folkpartiets representanter. Hur kan det vara möjligt? Hela debatten i onsdags vittnade ju ändå om att det rådde ganska stor oenighet om huvudlinjen i den svenska ekonomien och den svenska politiken, men i utskottet är man fullkomligt enig. Jag måste ställa den frågan: mena verkligen de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet, att ett litet fåtal finansmän i storbankerna och industrien även i fortsättningen suveränt skola få bestämma över landets produktionsliv? Mena ni verkligen, att de enskilda kapitalanslutningarnas jakt efter profit också i fortsättningen skall få vara bestämmande för inriktningen och utvecklingen av vårt lands produktion? Och om mina vänner socialdemokraterna i utskottet mena det, så måste jag verkligen ställa en fråga till: hur kan en sådan ståndpunkt överensstämma med arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som ju uttryckligen säger ifrån, att det är en huvuduppgift i den svenska politiken att åstadkomma en planmässigushållning?

Jag måste säga, att de socialdemokratiska utskottsledamöternas ståndpunkt i denna fråga förefaller mig så mycket mer märklig som de inte ens ha an-

Ang. utvecklingen av landets produktiva resurser m. m. (Forts.)

slutit sig till de linjer och den ståndpunkt som antagits av landsorganisationens ledning. Jag vill erinra om att när en motion av i huvudsak samma karaktär var föremål för behandling i vederbörligt utskott förra året, yttrade sig landsorganisationen mycket positivt om motionen och framhöll att kravet på en långsiktig planering av samhällsekonomin borde tillgodoses och att årliga prognoser och planer ha ett visst berättigande. Detta är ju detsamma som vi ha föreslagit i motionen. Och bara för ett par veckor sedan, medan motionen var föremål för utskottsbehandling, har ju landsorganisationen i en skrivelse hänvänt sig till Kungl. Maj:t och föreslagit att man skulle inrätta ett planeringsinstitut. Man säger i skrivelsen, att landsorganisationen tänker sig, att en särskild kommission borde tillsättas för att vara det sammanhållande organet för utrednings- och planeringsarbetet, avseende industriens och handelns rationaliserings- och utvecklingsbehov. Det är således samma synpunkter som de vilka vi velat aktualisera och framföra i den motion, som andra tillfälliga utskottet här enhälligt har avstyrkt. Jag måste framhålla, att jag verkligen trodde att landsorganisationens ledning i denna kammare och även i utskottet skulle ha haft några andra anhängare än dem som tillhöra den kommunistiska gruppen. Herr Strand, landsorganisationens kassör, är tyvärr inte närvarande här, men jag skulle ju hoppas att om han varit det, hade han icke kunnat underlåta att instämma i det förslag som vi här ställt och som ligger i linje med vad landsorganisationens ledning såväl i fjol som alldeles nyligen i en speciell hänvändelse till Kungl. Maj:t hemställt om.

Herr talman! Jag vill bara till sist säga gent emot utskottets hävdande av att ingenting inträffat sedan i fjol, som förändrat läget, att alla regeringens senaste åtgärder, importregleringen, återinförandet av ransoneringen och allt detta, alla de överläggningar som förts under de senaste månaderna mellan partierna och onsdagens stora uppgörelse mellan regeringen och den s. k. oppositionen äro väl om något bevis för att någonting inträffat sedan i fjol. Det är nog bara andra tillfälliga utskottet, som vågar hävda att ingenting hänt, som kan förmå oss att taga en annan ståndpunkt. Hela utvecklingen är ju en bekräftelse på nödvändigheten av att förändra den ståndpunkt man hade i fjol, och jag vågar vara nog förmäten att säga, att om riksdagen då hade följt de rekommendationer som gavs från vårt håll, skulle mycket av det nuvarande svåra läget på den ekonomiska politikens område icke vara för handen.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till motionen.

Herr **Löthner**: Herr talman! Jag har ingen anledning att svara på de till mig personligen ställda frågorna. Vad utskottsutlåtandet beträffar vill jag stryka under, att utskottet icke har sagt att det icke inträffat någonting, utan att det icke inträffat någonting som kan föranleda utskottet att intaga en annan ståndpunkt än 1946. Detta innebär att de av motionärerna föreslagna anordningarna synas utskottet alltför storslagna och i övrigt olämpliga för svenska förhållanden och att utskottet i stället rekommenderar ett fortsatt samarbete mellan statsmakterna och det enskilda näringslivet för att på det sättet nå fram till en lösning av hithörande frågor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Öhman**: Herr Löthner säger, att utskottet icke har hävdlat att ingenting har inträffat. Nej, det är i och för sig sanning, men vad utskottet sagt, det är att ingenting inträffat på det ekonomiska livets område, som kan motivera en ändrad ståndpunkt, och det är mot detta, jag har polemiserat, ty hela utvecklingen visar ju nödvändigheten av att tillgripa andra åtgärder än dem

Ang. utvecklingen av landets produktiva resurser m. m. (Forts.)
som riksdagen i fjol tillgrep. Det där samarbetet mellan det s. k. fria näringslivet och statsmakterna, som skulle rädda situationen, det se vi ju nu resultatet av, och dagens situation är väl om något en bekräftelse på att den vägen icke var framkomlig. Här blir det väl i stället en uppgift för statsmakterna att företaga nödvändiga ingrepp i planerande syfte, om vi skola kunna komma framåt och slippa kaos.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 9.25 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.